

O ^{DŽORDŽ} RVEL

ŽIVOTINJSKA FARMA

Džordž Orvel

**ŽIVOTINJSKA
FARMA**

OTVORENA KNJIGA

Beograd

2014

Naslov originala

George Orwell
ANIMAL FARM
1945.

Elektronsko izdanje

Prvo poglavlje

Gospodin Džons sa Veleposedničke farme zaključao je kokošinjce preko noći, ali je bio previše pijan da se seti da zatvori i gornje otvore kroz koje je živina mogla da izlazi i ulazi. Dok se svetlo fenjera poigravalo sa jedne na drugu stranu, prošao je dvorište teturajući se, izuo čizme na zadnjim vratima kuće, natočio sebi još jednu čašu piva iz bureta u ostavi, pa se odvukao do kreveta u kome je gospođa Džons već hrkala.

Čim se svetlo u spavaćoj sobi ugasilo, u svim delovima farme nastalo je komešanje i vreva. Tokom dana se proćulo da je stari Major, izložbeni polubeli vepar, prošle noći usnio ćudan san i da hoće da ga isprića drugim životinjama. Dogovoreno je da se sve životinje sastanu u velikoj štali ćim budu sigurne da gospodina Džonsa nema na vidiku. Starog Majora (uvek su ga tako zvali, iako je na izložbama učestvovao pod imenom Vilingdonski Lepotan) toliko su poštovali na farmi da su svi bili voljni da ųrtvuju sat sna kako bi ćuli šta on ima da kaųe.

Na jednom kraju velike štale, na nekoj vrsti izdignute platforme, Major se već opruųio na svoj leųaj od slame pod fenjerom okaćenim na gredu. Imao je dvanaest godina i u zadnje vreme se beše ugojio, ali i dalje je bio svinja velićanstvene pojave, mudrog i dobroćudnog izgleda, uprkos ćinjenici da mu kljove nikada nisu sećene. Uskoro su i druge životinje poćele da pristiųu i da se smeštaju kako je kojoj bilo zgodno. Prvo su došla tri psa, Zvonćica, Dųesi i Ćepa, a zatim svinje, koje su legle na slamu odmah ispod platforme. Kokoške su se ugnezdile po prozorskim daskama, golubovi su odlepršali na grede pod krovom, a ovce i krave su legle iza svinja i poćele da preųivaju. Dva zapreųna konja, Bokser i Klover, došla su zajedno, hodajući veoma sporo i spuštajući svoja velika ćupava kopita vrlo paųljivo iz bojazni da se u slami ne skriva neka mala životinja. Klover je bila zdepasta kobilu majćinskog izgleda, koja se bliųila srednjem dobu svog ųivota, i nikada nije sasvim povratila raniju figuru, nakon što se ćetvrti put oųdrebila. Bokser je bio ogromna životinja, skoro devet pedalja visok i snaųan kao dva obićna konja zajedno. Bela pruga

duž njuške davala mu je donekle glup izgled, a on zapravo i nije bio previše inteligentan, ali su ga svi poštovali zbog postojanosti karaktera i neverovatne radne snage. Posle konja su došli Mjuriel, bela koza, i magarac Bendžamin. Bendžamin je bio najstarija životinja na farmi, i imao je najgoru narav. Retko je govorio, a kada bi to činio, bilo je to obično da iznese neku ciničnu primedbu na primer, rekao bi da mu je Bog dao rep da tera muve, ali da bi on radije da nema ni repa ni muva. Od svih životinja na farmi jedino on se nikada nije smejao. Ako bi ga upitali zašto, rekao bi da ne vidi ništa što bi mu bilo smešno. Bez obzira na to, ne priznajući to otvoreno, bio je privržen Bokseru; njih dvojica bi obično proveli nedelju zajedno na malom pašnjaku iza voćnjaka, pasući jedan pored drugog i uopšte ne pričajući.

Dva konja su se upravo smestila, kad leglo pačića, koji su izgubili majku, ulete u štalu, slabašno kvačući i lutajući na sve strane ne bi li pronašli neko mesto gde ih neće zgaziti. Klover im napravi neku vrstu zaklona svojom velikom prednjom nogom, i pačići se ugnezdiše u njemu, pa uskoro i zaspše. U poslednji čas uđe Moli, glupava, lepa bela kobila, koja je vukla laku kočiju gospodina Džonsa, prenemažući se, nećkajući i žvaćući grumen šećera. Zauzela je mesto blizu platforme i počela koketno mahati svojom belom grivom, u nadi da će drugima skrenuti pažnju na crvene vrpce upletene u nju. Poslednja od svih dođe mačka, koja kao i obično potraži najtoplije mesto, pa se najzad ugura između Boksera i Klover; tu je zadovoljno prela celim tokom Majorovog govora, ne slušajući ni reči od onoga što je rekao.

Sada su sve životinje bile na okupu osim Mojsija, pripitomljenog gavrana, koji je spavao na svojoj prečki iza zadnjih vrata. Kad Major vide da su se svi udobno smestili i pažljivo čekaju govor, on se nakašlja pa reče:

„Drugovi, vi ste već čuli za čudan san koji sam usnio prošle noći. Ali o tom snu ću govoriti kasnije. Pre toga ću vam kazati nešto drugo. Ne verujem, drugovi, da ću sa vama provesti još mnogo meseci, a pre nego što umrem, osećam da mi je dužnost da vam prenesem iskustva koja sam stekao. Živeo sam dugo, i imao sam mnogo vremena za razmišljanje dok sam ležao sam u svom oboru, pa mogu reći da razumem prirodu života na ovom svetu, dobro koliko i bilo koja životinja koja još uvek živi na njemu. To je ono o čemu želim da vam govorim.

Dakle, drugovi, kakva je priroda našeg života? Hajde da se suočimo sa tim: naš život je težak, bedan i kratak. Od trenutka kad dođemo na ovaj svet, daju nam hrane tek toliko da ostanemo u životu, a oni koji su za to sposobni, prisiljeni su da rade do poslednjeg atoma snage; a istog časa kada prestanemo biti korisni, kolju nas sa odvratnom surovošću. Nijedna životinja u Engleskoj

više ne zna šta je sreća ili dokolica čim napuni godinu dana života. Sudbina životinje je beda i robovanje: to je čista istina.

Ali, da li je to jednostavno deo prirodnog poretka? Da li je uzrok tome to što je ova naša zemlja toliko siromašna, da ne može da obezbedi pristojan život onima koji na njoj borave? Ne, drugovi, po hiljadu puta ne! Klima je dobra, a zemlja u Engleskoj plodna, i može pružiti obilje hrane mnogo većem broju životinja. Samo ova naša farma mogla bi da hrani desetak konja, dvadeset krava, na stotine ovaca i da svi oni žive u udobnosti i dostojanstvu koje mi sada skoro da i ne možemo zamisliti. Zašto onda i dalje živimo u ovako bednim uslovima? Zato što nam skoro sav proizvod našeg rada krađu ljudska bića. U tome je suština svih naših problema. Ona se može sažeti u jednu jedinu reč čovek. Čovek je jedini pravi neprijatelj koga imamo. Uklonimo čoveka, i suštinski uzrok gladi i prekomernog rada biće zauvek otklonjen.

Čovek je jedino stvorenje koje troši a ne proizvodi. On ne daje mleko, ne nosi jaja, previše je slab da vuče plug, ne može da trči dovoljno brzo da ulovi zeca. A ipak je on gospodar svih životinja. On ih tera da rade, hrani ih tek toliko da ne skapaju od gladi, a ostatak hrane zadržava za sebe. Našim radom se zemlja obrađuje, naše đubrivo daje joj plodnost, a ipak niko od nas ne poseduje išta više od sopstvene kože. Vi krave koje vidim pred sobom, koliko ste hiljada litara mleka dale u toku prošle godine? I šta se dogodilo sa tim mlekom kojim je trebalo da othranite snažnu telad? Svaka do poslednje kapi otišla je niz grlo naših neprijatelja. A vi, kokoške, koliko ste jaja izlegle prošle godine, i iz koliko su se tih jaja uopšte izlegli pilići? Sva ostala su završila na pijaci i donela novac Džonsu i njegovim ljudima. A ti Klover, gde su četiri ždrebeta koja si oždrebila, koja je trebalo da ti budu podrška i radost u staračkim godinama? Svako je prodato sa godinu dana starosti nikada nijedno više nećeš videti. Da li si za svoje četvoro malih i sav tvoj naporni rad u polju ikada dobila išta zauzvrat, osim jedva dovoljnih sledovanja hrane i mesta u štali?

Ali ni tako bednim životima, kao što su naši, nije dopušteno da stignu do svog prirodnog kraja. Ne gundam zbog sebe, jer sam ja jedan od srećnika. Dvanaest mi je godina i imao sam više od četiri stotine potomaka. Takav je život svinje i u prirodi. Ali nijedna životinja na kraju ne izmakne surovom nožu. Vi mladi prasci koji sedite ispred mene, svaki od vas će skičati dok ne izdahne u klanici u roku od godinu dana. Do tog užasnog kraja svi moramo da stignemo krave, svinje, kokoške, ovce, baš svi. Ni konje ni pse ne čeka bolja sudbina. Ti, Bokseru, istog dana kad tvoji ogromni mišići izgube svoju

snagu, Džons će te prodati klaničaru, koji će ti preseći grlo i od tebe skuvati hranu za lovačke pse. Što se tiče pasa, kada oni ostare i izgube zube, Džons im veže ciglu oko vrata i utopi ih u najbližoj bari.

Zar vam onda nije savršeno jasno, drugovi, da sva zla ovog našeg života proizilaze iz tiranije ljudskih bića? Samo ako se oslobodimo Čoveka, proizvodi našeg rada će pripasti nama. Skoro preko noći bismo mogli postati bogati i slobodni. Šta, dakle, moramo da uradimo? Pa, da radimo noću i danju, telom i dušom, na tome da zbacimo ljudsku rasu! To je moja poruka vama, drugovi: pobuna! Ne znam kada će ta pobuna početi, to bi moglo da bude za nedelju dana ili za sto godina, ali znam sigurno i jasno, kao što jasno vidim ovu slamu pod svojim papcima, da će pre ili kasnije pravda biti izvršena. Usredsredite se na to, drugovi, u preostalim kratkim danima svojih života! A pre svega, prenesite ovu moju poruku onima koji će doći posle vas, tako da budući naraštaji mogu nastaviti borbu do pobeđe.

Zapamtite, drugovi, vaša odlučnost nikada ne sme da se pokoleba. Nikakva svađa ne sme da vas skrene sa puta. Ne slušajte kada vam kažu da Čovek i životinje imaju zajedničke interese, da je napredak jednog napredak drugih. Sve su to laži. Čovek ne služi interesima nijednog stvorenja osim sebe samog. A među nama životinjama neka vlada savršeno jedinstvo, savršeno drugarstvo u borbi. Svi ljudi su neprijatelji. Sve životinje su drugovi.”

U tom trenutku nastade strahovita galama. Dok je Major govorio, četiri krupna pacova iskrala su se iz svojih rupa i sela na zadnje noge da ga slušaju. Psi su ih iznenada primetili i pacovi sačuvaše glave samo zahvaljujući hitrom bekstvu u svoje rupe. Major podiže nogu tražeći tišinu.

Drugovi,” reče on, „ovo je suština koja se mora razjasniti. Divlja stvorenja, kao što su pacovi i zečevi da li su nam ona prijatelji ili neprijatelji? Hajde da ovo iznesemo na glasanje. Iznosim to pitanje pred ovaj skup: da li su pacovi naši drugovi?”

Glasalo se odmah i ogromnom većinom je odlučeno da su pacovi drugovi. Samo četvoro prisutnih se nije slagalo sa tim, tri psa i mačka, za koju se kasnije otkrilo da je glasala za obe strane. Major nastavi:

„Nemam još mnogo toga da vam kažem. Jednostavno ponavljam, uvek se setite da vam je neprijateljstvo prema čoveku i svim njegovim postupcima dužnost. Šta god hoda na dve noge, to je neprijatelj. Šta god hoda na četiri noge, ili ima krila, to je prijatelj. I zapamtite takođe, da u borbi protiv čoveka ne smemo početi da ličimo na njega. Čak i kada ga pokorite, nemojte da usvojite njegove grehe. Nijedna životinja nikada ne sme da živi u kući, ili

spava u krevetu, ili nosi odeću, pije alkohol, puši duvan, ili se dotakne novca, ili upusti u trgovinu. Sve navike Čoveka su zle. A pre svega, nijedna životinja nikada ne sme da tlači svoj rod. Slabi ili jaki, mudri ili priprosti, svi smo mi braća. Nijedna životinja nikada ne sme da ubije drugu životinju. Sve životinje su jednake.

A sada, drugovi, ispričaću vam svoj san od prethodne noći. Ne mogu da vam opišem kakav je to bio san. Bio je to san o Zemlji kada Čovek nestane sa nje. Ali podsetio me na nešto što sam odavno zaboravio. Pre mnogo godina, kada sam bio malo prase, moja majka i druge krmače pevale su staru pesmu, od koje su znale samo melodiju i prve tri reči. Znao sam tu melodiju u svom detinjstvu, ali mi je odavno iščezla iz sećanja. Ipak, prošle noći mi se ponovo vratila u snu. Štaviše, reči pesme su se takođe vratile reči koje su, siguran sam, životinje davno pevale i koje su bile zaboravljene generacijama. Sada ću vam otpevati tu pesmu, drugovi. Star sam i glas mi je promukao, ali kada vas naučim melodiju, sami ćete moći da je pevate bolje. Zove se Životinje Engleske.”

Stari Major se nakašlja pa zapeva. Kao što je i rekao, glas mu beše promukao, ali je pevao dovoljno dobro, a melodija je bila živahna, nešto između Klementine i La Kukarače. Reči su bile ovakve:

*Životinje Engleske,
Životinje Irske,
Životinje zemalja i podneblja svih,
Počujte radosne vesti moje
O dolasku vremena zlatnih
Što ispred nas stoje.
Kasnije il' pre doći će dan,
Zbačen biće tiranin Čovek,
A Engleske poljima plodnim
Životinje gaziće same dovek.
Nestaće brnjice sa njuške naše,
I remena što nam leđa seče,*

*Mamuza i jaram večno rađaće,
Okrutni bič šibati više neće.
Obilje umu nepojmljivo,
Pšenica i ječam, zob i sva paša,
Detelina, pasulj i svo krmivo,
Od toga dana biće naša.
Polja Engleske blistavo sijaće,
Čistije biće njene vode,
Još svežiji povetarci duvaće,
Kad dođe dan naše slobode.
Zato se truditi moramo svi,
Mada živi tad nećemo biti;
Guske i ćurke, krave i konji,
Za slobodu se moraju mučiti.
Životinje Engleske, Životinje Irske,
Životinje zemalja i podneblja svih,
Počujte radosne vesti moje
O dolasku vremena zlatnih
Što ispred nas stoje.*

Pevanje ove pesme izazvalo je neobuzdano oduševljenje među životinjama. Skoro i pre nego što je Major stigao do kraja, one su i same počele da je pevaju. Čak i najgluplje među njima su već naučile melodiju i nekoliko reči, a što se tiče onih pametnijih, kao što su svinje ili psi, one su za nekoliko minuta znale celu pesmu napamet. A zatim je, posle nekoliko uvodnih pokušaja, čitava farma počela da peva Životinje Engleske u veličanstvenom saglasju. Krave su mukale pesmu, psi su je cvileli, ovce blejale, konji rzali a patke kvakale. Bili su toliko oduševljeni njom da su je otpevale čitavih pet puta zaredom, i možda bi nastavile da je pevaju cele noći da ih nisu prekinuli.

Na nesreću, galama je probudila gospodina Džonsa, koji je skočio iz kreveta da proveri da u dvorište nije upala lisica. Dohvatio je pušku koja je uvek stajala u uglu njegove sobe, i ispalio nekoliko metaka u tamu. Meci su se zarili u zid štale i sastanak je na brzinu završen. Svi pobegoše na svoja mesta za spavanje. Ptice skočiše na svoje prečke, životinje polegaše po slami, i čitava farma u trenutku zaspala.

Drugo poglavlje

Nekoliko noći kasnije, Major je spokojno umro u snu. Njegovo telo je pokopano u dnu voćnjaka.

Ovo se dogodilo početkom marta. Tokom sledeća tri meseca odvijalo se mnogo tajnih aktivnosti. Majorov govor je dao inteligentnijim životinjama na farmi potpuno nov pogled na život. One nisu znale kada će doći do pobune koju je Major predvideo, nisu imale razloga da misle da će to biti za njihovog života, ali su jasno razumele da im je dužnost da izvrše pripreme za nju. Obuka i organizacija drugih pripala je, naravno, svinjama, koje su uglavnom smatrane najpametnijim među životinjama. Među svinjama su se najviše isticala dva mlada vepra po imenu Sneško i Napoleon, koje je gospodin Džons uzgajao za prodaju. Napoleon je bio krupan berkširski vepar prilično strašnog izgleda, jedina svinja berkširskog soja na farmi, i nije bio baš pričljiv, ali su ga poštovali jer je uvek imao svoj stav. Sneško je bio živahniji od Napoleona, brži na rečima i preduzimljiviji, ali se smatralo da nema njegovu čvrstinu karaktera. Svi ostali mužjaci svinja na farmi bili su tovena grla. Najpoznatiji među njima bio je mali debeli prasac po imenu Skičalo, veoma okruglih obraza, blistavih očiju, okretan i prodornog glasa. Bio je izvanredan govornik, i kada bi raspravljao o nekoj teškoj temi poskakivao je sa jedne na drugu stranu i vrteo repom, što je nekako delovalo vrlo ubedljivo. Ostali su govorili kako Skičalo može uverljivo dokazati kako je crno zapravo belo.

Njih trojica su razradili Majorova učenja u celokupan sistem mišljenja, koji su nazvali animalizam. Nekoliko noći nedeljno, kada bi gospodin Džons zaspao, oni su održavali tajne sastanke u štali i izlagali principe animalizma ostalima. Na početku su nailazili na dosta gluposti i bezvoljnosti. Neke od životinja su govorile kako im je dužnost da budu odane gospodinu Džonsu, o kome su govorile kao o „Gospodaru“, ili iznosile proste tvrdnje kao: „Gospodin Džons nas hrani. Kad ne bi bilo njega, umrle bismo od gladi.“ Druge su pitale: „Zašto bi nas bilo briga šta će se dešavati nakon što umremo?“ ili „Ako će u svakom slučaju doći do te pobune, kakva je razlika da

li mi radimo na njoj ili ne?" i svinje su imale velikih teškoća da ih navedu da uvide kako je to suprotno duhu animalizma. Najgluplje od svih pitanja postavila je Moli, bela kobilica. Prvo pitanje koje je postavila Snešku bilo je: „Da li će posle pobune i dalje biti šećera?"

„Neće," odlučno je odgovorio Sneško. „Nemamo sredstva za proizvodnju šećera na ovoj farmi. Osim toga, šećer ti i ne treba. Imaćeš zobi i sena koliko god poželiš."

„A da li ću i dalje moći da nosim trake u grivi?" upita Moli.

„Drugarice," reče Sneško, „te trake kojima si toliko privržena obeležje su ropstva. Zar ne možeš da shvatiš da je sloboda vrednija od traka?"

Moli se složila sa tim, ali nije zvučala baš ubeđeno. Svinje su morale da se još više pomuče kako bi se suprotstavile lažima što ih je širio Mojsije, pripitomljeni gavran. Mojsije, koji je bio posebni miljenik gospodina Džonsa, bio je špijun i prenosilac vesti, ali takođe i vešt govornik. Tvrdio je da zna za postojanje tajanstvene zemlje zvane Planina slatkiša, u koju sve životinje odlaze kada umru. Ona se nalazila negde na nebu, malo iza oblaka, kako je to objasnio Mojsije. Na Planini slatkiša svaki dan je nedelja, detelina je sveža čitave godine, a na živicama rastu grumeni šećera i kolači od belog brašna. Životinje su mrzele Mojsija jer je samo raspredao priče a ništa nije radio, ali neke od njih su poverovale u Planinu slatkiša, i svinje su morale da ulože veliki trud kako bi ih ubedile da takvo mesto ne postoji.

Njihovi najverniji sledbenici bili su dva zaprežna konja, Bokser i Klover. Njima dvoma je bilo teško da bilo šta smisle sami, ali kada su prihvatili svinje za svoje učitelje, prosto su upijali sve što su im one govorile, i prenosili to drugim životinjama u pojednostavljenom vidu. Nikada nisu izostajali sa tajnih sastanaka u štali, i prednjačili su u pevanju Životinja Engleske, pesme kojom su se sastanci uvek završavali.

Kako se ispostavilo, pobuna je pokrenuta mnogo ranije i lakše nego što je bilo ko očekivao. Proteklih godina je gospodin Džons, iako strog gospodar, bio sposoban farmer, ali mu je u poslednje vreme krenulo po zlu. Mnogo se razočarao zbog gubitka novca u nekom sudskom sporu, i počeo je da pije više nego što je bilo dobro za njega. Ponekad po čitave dane ne bi ustajao iz svoje stolice za ljuljanje u kuhinji, samo je čitao novine, pio, i povremeno hranio Mojsija mrvama hleba natopljenim u pivo. Njegovi nadničari su postali dokoni i nepošteni, polja su bila puna korova, pomoćnim zgradama je trebalo popraviti krovove, živice su bile zapuštene a životinje neuhranjene.

Došao je juni i seno je bilo skoro spremno za kosidbu. Na najduži dan u

godini, koji je pao u subotu, gospodin Džons je otišao u Vilingdon i toliko se napio u „Crvenom lavu” da se nije vratio do nedelje ujutro. Nadničari su rano ujutro pomuzli krave pa otišli u lov na zečeve, ne potrudivši se da nahrane životinje. Kada se gospodin Džons vratio, odmah je zaspao na sofi u dnevnom boravku spustivši novine preko lica, tako da ni kada je došlo večer, niko još nije nahranio životinje. One to najzad više nisu mogle da trpe. Jedna krava je rogom provalila vrata skladišta i sve životinje su počele da jedu. Baš tada se gospodin Džons probudio. Već sledećeg trenutka, on i njegova četiri nadničara bili su u skladištu sa bičevima u rukama i šibali na sve strane. Gladne životinje ni to više nisu mogle da trpe. Mada ništa slično nisu prethodno planirale, one su se sve kao jedna bacile na svoje mučitelje. Džons i njegovi ljudi su odjednom shvatili da ih bodu i ritaju sa svih strana. Situacija im je sasvim izmakla kontroli. Nikada pre nisu videli da se životinje ovako ponašaju, i ovaj iznenadni ustanak stvorenja koja su bili navikli da mlata i zlostavljaju kako im je volja, toliko ih je uplašio, da su skoro sišli s uma. Trenutak kasnije odustali su od pokušaja da se odbrane i dali su se u beg. Već sledećeg časka svi su jurili punom snagom niz kolsku stazu koja je vodila do glavnog puta, dok su ih životinje pobedonosno gonile.

Gospođa Džons je pogledala kroz prozor spavaće sobe, videla šta se dešava, žurno ubacila nešto stvari u starinsku platnenu torbu, pa se iskrala sa farme drugim putem. Mojsije je uzleteo sa svoje prečke i zalepršao za njom, glasno grakćući. U međuvremenu su životinje oterale Džonsa i njegove ljude do puta, pa za njima zalupile kapiju sa pet zasuna. I tako, skoro i pre nego što su shvatile šta se događa, pobuna je uspešno sprovedena u delo. Džons je bio proteran a Veleposednička farma je bila njihova.

U prvi mah životinje su jedva mogle da poveruju u svoju sreću. Prvo što su uradile bilo je da sve zajedno pojure oko međa farme, kako bi se uverile da se nijedno ljudsko biće ne skriva negde unutar njih; zatim su odjurile nazad do kuće i pomoćnih zgrada da uklone sve tragove Džonsove mrske vladavine. Provalile su u ostave u dnu štala; amovi, brnjice, lanci za pse, strašni noževi kojim je gospodin Džons kastrirao veprove i ovnove sve je to bačeno u bunar. Uzde, ulari, ponižavajuće zobnice, bačeni su na lomaču koja je buktala u dvorištu. Kao i bičevi. Sve životinje su pocupkivale od radosti kada su videle kako bičevi nestaju u plamenu. Sneško je u vatru bacio i trake kojim su konjima obično ukrašavane grive i repovi u vašarske dane.

„Trake,” rekao je on, „treba smatrati odećom, koja je obeležje ljudskih bića. Sve životinje treba da budu gole.”

Kada je Bokser ovo čuo, doneo je mali slamnati šešir koji je nosio leti da

zaštiti uši od muva i bacio ga na vatru sa ostalim stvarima.

Životinje su vrlo brzo uništile sve što ih je podsećalo na gospodina Džonsa. Posle toga ih je Napoleon poveo do skladišta i svakome poslužio dvostruku porciju kukuruza, a psima po dva biskvita. Zatim su sedam puta otpevali Životinje Engleske od početka do kraja, a posle toga su se smestili na počinak i spavali dobro kao nikada pre.

Ali probudili su se u zoru kao i obično, i odjednom se setivši slavnog događaja koji se odigrao, zajedno istrčale na pašu. Malo iza pašnjaka nalazio se brežuljak sa koga se mogao videti najveći deo farme. Životinje su požurile do njegovog vrha i gledale odozgo u jasnom jutarnjem svetlu. Da, sve je bilo njihovo sve što su mogle da vide bilo je njihovo! Ushićene tom mišlju, jurile su u krug i od uzbuđenja skakale visoko u vazduh. Valjale su se po rosi, punim ustima pasle sočnu letnju travu, ritanjem dizale čitave oblake crnice u vazduh i udisale njen raskošni miris. Zatim su izvršile obilazak čitave farme i posmatrale u tihom divljenju oranice, livade, voćnjak, pojilo, šikaru. Bilo je to kao da ih nikada pre nisu videle, i čak i sada jedva da su verovala da je sve to njihovo.

Vratile su se do građevina na farmi i u tišini se zaustavile ispred farmerove kuće. Ona je takođe bila njihova, ali plašile su se da u nju uđu. Ipak, posle trenutka oklevanja, Sneško i Napoleon su guranjem ramenima otvorili vrata i životinje uđoše u koloni po jedna, hodajući sa krajnjim oprezom u strahu da nešto ne poremete. Na prstima su išle od sobe do sobe, ne usuđujući se da govore glasnije od šapata i zureći sa strahopoštovanjem u neverovatan luksuz, krevete sa perjanim dušecima, ogledala, sofu od konjske dlake, tepih iz Brisela, litografiju kraljice Viktorije iznad kamina u dnevnoj sobi. Jedva su čekale da se vrate dole niz stepenice, kada otkriše da nema Moli. U povratku su otkrile da se ona zadržala u najudobnijoj spavaćoj sobi. Uzela je komad plave trake sa komode gospođe Džons i prislonila je sebi na rame diveći se svom odrazu u ogledalu na krajnje glupav način. Ostali su je oštro prekorili i izašli napolje. Iznele su šunke okačene u kuhinji i spalile ih, a bačva piva u špajzu probijena je udarcem Bokserovog kopita osim toga, ništa u kući nije ni taknuto. Na licu mesta je jednoglasno usvojeno da farmersku kuću treba sačuvati kao muzej. Svi su se složili da nijedna životinja nikada ne sme da živi u njoj.

Životinje su doručkovale, a onda su ih Sneško i Napoleon ponovo pozvali da se okupe.

„Drugovi,” rekao je Sneško, „sada je pola sedam a pred nama je dugačak dan. Danas počinjemo sa žetvom sena. Ali postoji još nešto što se prvo mora

uraditi.”

Svinje su sada otkrile da su tokom poslednja tri meseca naučile da čitaju i pišu iz starog bukvara koji je pripadao deci gospodina Džonsa i kog su našle bačenog na gomilu otpada. Napoleon posla po posude sa crnom i belom bojom i povede ostale prema kapiji sa pet zasuna kroz koju se izlazilo na glavni put. Zatim Sneško (pošto je Sneško najbolje umeo da piše) uze četku u rascep svog papka, preboji natpis VELEPOSEDNIČKA FARMA na gornjoj prečki kapije i preko toga ispisa ŽIVOTINJSKA FARMA. Ovako će se farma od sada zvati. Posle ovoga su se ponovo vratile do građevina na farmi, a Sneško i Napoleon poslaše po merdevine koje su postavljene na zadnji zid velike štale. Objasnili su da su tokom svog učenja u prošla tri meseca svinje uspele da svedu načela animalizma na Sedam zapovesti. Tih Sedam zapovesti sada će biti ispisane na zidu: one će predstavljati neizmenjivi zakon prema kome će sve životinje sa farme zauvek morati da se upravljaju. Uz izvesne poteškoće (jer svinji nije lako da održava ravnotežu na merdevinama) Sneško se pope i dade se na posao, dok mu je Skičalo, koji je stajao nekoliko prečki ispod, držao posudu s bojom. Zapovesti su ispisane na katranisanom zidu velikim belim slovima koja su se mogla pročitati sa udaljenosti od trideset metara. One su glasile ovako:

SEDAM ZAPOVESTI

1. Šta god ide na dve noge, neprijatelj je.
2. Šta god ide na četiri noge, ili ima krila, prijatelj je.
3. Nijedna životinja neće nositi odeću.
4. Nijedna životinja neće spavati u krevetu.
5. Nijedna životinja neće piti alkohol.
6. Nijedna životinja neće ubiti drugu životinju.
7. Sve životinje su jednake.

Bile su veoma uredno napisane i osim što je „prijatelj” bilo napisano kao „prijatelj” i jedno „s” bilo ispisano naopačke, pravopis je bio potpuno ispravan. Sneško pročitao Zapovesti drugim životinjama. Sve životinje zaklimalaše glavama u potpunosti se slažući sa onim što su čule, a one

pametnije počese odmah da uče Zapovesti napamet.

„Sada, drugovi,” reče Sneško bacajući četku, „na livadu sa senom! Hajde da nam bude pitanje časti da sakupimo seno brže nego što su to mogli Džons i njegovi ljudi ”

Ali u taj čas tri krave, koje su izgledale kao da im je nelagodno već neko vreme, glasno zamukaše. Nisu bile pomužene već dvadeset četiri sata i vimena samo što im nisu prsnula. Posle kraćeg razmišljanja, svinje poslaše po kante i pomuzoš krave prilično uspešno, pošto su njihovi papci bili pogodni za taj zadatak. Uskoro je pet kanti bilo puno penušavog i gustog mleka koje su mnoge životinje gledale sa znatnim zanimanjem.

„Šta će biti sa svim tim mlekom?” upita neko.

„Džons je ponekad mešao malo tog mleka u našu hranu,” reče jedna kokoška.

„Ostavite se mleka, drugovi!” povika Napoleon stajući ispred jedne kante. „Neko će se već pobrinuti za to. Skupljanje sena je važnije. Drug Sneško će vas voditi. Ja ću vam se pridružiti za nekoliko minuta. Napred, drugovi! Seno čeka na vas.”

I tako životinje otrupkaše na livadu da počnu kosidbu, a kada su se uveče vratile, primećeno je da je mleko nestalo.

Treće poglavlje

Kako su samo naporno radili i znojili se da sakupe seno! Ali trud im je bio nagrađen, pošto je žetva bila još unosnija nego što su se nadali.

Ponekad je posao bio težak; oruđe je bilo napravljeno za ljudska bića, a velika prepreka je bilo to što nijedna životinja nije mogla da koristi alatke čija je upotreba podrazumevala stajanje na zadnjim nogama. Ali svinje su bile toliko oštroomne da su mogle da smisle rešenje za svaku teškoću. Što se tiče konja, oni su poznavali svaki pedalj livade, i zapravo su razumevali posao kosidbe i plastidbe mnogo bolje nego što su ga Džons i njegovi ljudi ikada razumeli. Svinje nisu zaista radile, nego su usmeravale i nadgledale druge životinje. Uz njihovo nadmoćno znanje, bilo je prirodno to što su one preuzele vođstvo. Bokser i Klover bi se upregnuli u kosilicu ili grabilicu (amovi i uzde im naravno više nisu bili potrebni) i postojano gazili u krug oko polja, dok bi neka od svinja išla za njima i podvikivala „Điha, drugovi!” ili „Stoj, drugovi!” već prema potrebi. A svaka, pa i najmanja životinja, radila je na prevrtanju i sakupljanju sena. Čak su i patke i kokoške po čitav dan rintale na suncu, noseći tanke snopove sena u svojim kljunovima. Na kraju su završili žetvu za dva dana manje nego što je obično bilo potrebno Džonsu i njegovim ljudima. Štaviše, bila je to najbogatija žetva ikada viđena na farmi. Ništa nije propalo; kokoške i patke su svojim ostrim očima opazile i zatim sakupile sve do poslednje stabljike. A nijedna životinja na farmi nije ukrala ni zalogaj od žetve.

Celog tog leta posao na farmi odvijao se savršeno tačno. Životinje su bile srećnije nego što su ikada i mislile da je to moguće. Svaki zalogaj hrane predstavljao je izuzetno i nesumnjivo zadovoljstvo, sada kad je to zaista bila njihova vlastita hrana, koju su proizveli sami za sebe, umesto da im je udeli mrzovoljni gazda. Pošto su bezvredna parazitska ljudska bića nestala, bilo je više hrane za sve. Bilo je takođe i više dokolice, koliko god životinje bile neiskusne u poslu. Nailazile su na mnoge teškoće na primer, kasnije te godine, kada su požnjele žito, morale su da izdvoje zrna iz klasja na starinski

način, a plevu oduvaju svojim dahom, pošto na farmi nije bilo vršalice ali su ih svinje sa svojom pameću i Bokser sa svojim neverovatno jakim mišićima uvek dovodili do uspešnog završetka svakog posla. Bokseru su se svi divili. On je bio vredan radnik čak i u Džonsovo vreme, ali sada je radio pre kao tri konja nego kao jedan; bilo je dana kada je čitav posao na farmi naizgled padao na njegova moćna pleća. Teglio je i gurao od jutra do mraka, i uvek je bio tamo gde je posao bio najteži. Dogovorio se sa jednim petličem da ga ujutro budi pola sata ranije od bilo koga drugog, i dobrovoljno se javljao na težak rad, gde god bi izgledalo da je najpotrebniji, pre nego što bi počeo redovni radni dan. Njegov odgovor na svaki problem i svaku poteškoću bio je: „Radiću vrednije!” što je uzeo za svoju parolu.

Ali svi su radili u skladu sa svojim mogućnostima. Kokoške i patke, na primer, uštedele su pet bačvi žita tokom žetve tako što su sakupile razbacana zrna. Niko nije krao, niko nije gundao zbog svojih sledovanja, svađe i gloženje i zavist koji su bili normalne odlike života u staro vreme, skoro su nestali. Niko nije zabušavao ili skoro niko. Moli, istina, nije lako ustajala ujutro, i imala je svoj način da rano ode s posla pod izgovorom da joj se kamen zaglavio u kopito. A ponašanje mačke bilo je donekle neobično. Uskoro je primećeno da kad god bi trebalo uraditi neki posao, niko nije mogao da pronađe mačku. Nestala bi na nekoliko sati i ponovo se pojavila u vreme obroka, ili uveče nakon što bi sa radom bilo završeno, kao da se ništa nije dogodilo. Ali je uvek imala takve odlične izgovore, i prela tako umiljato, da je bilo nemoguće ne poverovati u njene dobre namere. Stari magarac Bendžamin se naizgled uopšte nije promenio posle pobune. Obavljao je posao na isti spor i tvrdoglav način kao što je radio i u Džonsovo vreme, nikada ne zabušavajući, ali se nikada i ne javljajući na rad dobrovoljno. Nije izražavao nikakvo mišljenje o pobuni i njenim rezultatima. Kada bi ga pitali zar nije srećniji pošto Džonsa više nema, rekao bi samo, „Magarci dugo žive. Niko od vas nikada nije video mrtvog magarca,” i ostali su morali da se zadovolje tim zagonetnim odgovorom.

Nedeljom se nije radilo. Doručkovalo se sat vremena kasnije nego inače, a posle doručka je sledila svečanost koja je izvođena svake sedmice bez izuzetka. Prvo se podizala zastava. Sneško je u ostavi pronašao stari zeleni stolnjak gospođe Džons i na njemu belom bojom naslikao kopito i rog. Ona je podizana na motku u bašti ispred farmerske kuće, svake nedelje u osam ujutro. Zastava je bila zelena, objasnio je Sneško, da bi predstavila zelena polja Engleske, dok su kopito i rog predstavljali buduću Životinjsku republiku, koja će nastati kada ljudski rod konačno bude svrgnut sa vlasti. Posle dizanja zastave, sve životinje bi nagnule u veliku štalu na opšti skup,

poznat kao Sednica. Tu je planiran posao za predstojeće nedelje i na raspravu su iznošene razne odluke. Uvek su svinje bile te koje su iznosile odluke. Druge životinje su razumele kako se glasa, ali nikada nisu same mogle da smisle nikakve odluke. Sneško i Napoleon bili su daleko najaktivniji u raspravama. Ali primećeno je da se njih dvojica nikada nisu slagali: kakav god bi predlog jedan od njih izneo, zasigurno se moglo računati da će mu se onaj drugi protiviti. Čak i kada je rešeno a toj odluci se samoj po sebi niko nije mogao protiviti da se mali travnjak iza voćnjaka odvoji za smeštaj životinja koje više ne mogu da rade, usledila je burna rasprava oko pravog vremena za penziju za svaku pojedinačnu vrstu životinja. Sednica se uvek završavala pevanjem Životinja Engleske, i poslepodne je posvećivano rekreaciji.

Svinje su odvojile ostavu za svoj štab. Ovde su uveče iz knjiga koje su donele iz farmerske kuće proučavale kovanje, drvodeljstvo i druge neophodne veštine. Sneško se takođe bavio organizovanjem drugih životinja u, kako je sam to nazvao, Životinjske komitete. U tome je bio neumoran. Osnovao je Komitet za proizvodnju jaja za kokoške, Savez čistih repova za krave, Komitet za prevaspitanje divljih drugova (čiji je cilj bio pripitomljavanje pacova i zečeva), Pokret za belju vunu za ovce, i razne druge, naporedo sa pokretanjem kurseva za učenje čitanja i pisanja. Sve u svemu, ovi projekti su bili neuspešni. Pokušaj da se ukrote divlja stvorenja, na primer, propao je skoro odmah. Ona su nastavila da se ponašaju u velikoj meri isto kao i pre, a kada bi se prema njima velikodušno odnosili, one su to jednostavno iskorišćavale. Mačka se uključila u Komitet za prevaspitavanje i nekoliko dana bila vrlo aktivna u njemu. Jednog dana su je videli kako sedi na krovu i nešto govori nekim vrapcima koji su joj bili malo izvan domašaja. Govorila im je da su sve životinje sada drugovi i da svaki vrabac koji to poželi može da priđe i ugnezdi se na njenu šapu; ali vrapci su se zadržali na odstojanju.

Međutim, kursevi čitanja i pisanja su predstavljali veliki uspeh. Do jeseni je skoro svaka životinja na farmi bila pismena do izvesnog stepena.

Što se tiče svinja, one su već savršeno dobro umele da čitaju i pišu. Psi su sasvim dobro naučili da čitaju, ali nisu bili zainteresovani za čitanje ničega drugog osim Sedam zapovesti. Koza Mjuriel je umela da čita nešto bolje od pasa, i ponekad bi uveče čitala ostalima sa iscepanih listova iz novina koje je pronašla na gomili smeća. Bendžamin je mogao da čita isto toliko dobro kao bilo koja svinja, ali nikada nije primenjivao ovu svoju veštinu. Koliko on zna, kako je rekao, nije bilo ničega vrednog čitanja. Klover je naučila čitavu abecedu, ali nije mogla da sklopi slova u reč. Bokser nije mogao da stigne

dalje od slova D. Iscrtao bi slova A, B, C i D u prašini svojim velikim kopitom, a onda bi stajao buljeći u ta slova sa ušima priljubljenim uz glavu, ponekad tresući čuperkom grive na čelu, iz sve snage pokušavajući da se seti koje je slovo sledeće po redu i nikada ne uspevajući u tome. Zapravo je nekoliko puta zaista naučio slova E, F, G i H, ali dok bi to naučio, uvek se ispostavljalo da je zaboravio A, B, C i D. Najzad je odlučio da se zadovolji sa prva četiri slova, i napisao bi ih po jednom ili dvaput svakog dana da osveži pamćenje. Moli je odbila da nauči bilo koje drugo slovo osim ona četiri koja su bila potrebna da se napiše njeno ime. Ta četiri slova bi vrlo uredno sklopila od slomljenih grančica, a zatim bi ih ukrasila ponekim cvetom i obilazila ih diveći im se.

Nijedna od ostalih životinja sa farme nije mogla da stigne dalje od slova A. Takođe se pokazalo da gluplje životinje, poput ovaca, kokoški i pataka nisu u stanju da napamet nauče Sedam zapovesti. Posle mnogo razmišljanja, Sneško je objavio da se Sedam zapovesti mogu u praksi svesti na jedno geslo, naime: „Četiri noge dobre, dve noge loše.” U njemu su, rekao je, sadržani suštinski principi animalizma. Ko god ga u potpunosti razume, biće bezbedan od ljudskih uticaja. Ptice su na početku prigovarale, pošto im je izgledalo da one takođe imaju samo dve noge, ali Sneško im je dokazao da to nije tako.

„Ptičja krila, drugovi,” rekao je on, „organi su za kretanje a ne za rukovanje stvarima. Stoga ih treba smatrati za noge. Obeležje po kome se čovek izdvaja od drugih stvorenja je ruka, instrument kojim čini sva svoja nedela.”

Ptice nisu razumele Sneškove dugačke reči, ali su prihvatile njegovo objašnjenje, i sve životinje skromnije pameti dale su se na posao učenja novog gesla napamet. ČETIRINOGE DOBRE, DVE NOGE LOŠE, ispisano je na zadnjem zidu štale, iznad Sedam zapovesti i još većim slovima. Kada su životinje ovo naučile napamet, ovce su razvile veliku naklonost prema ovoj paroli, i često bi dok su ležale u polju sve počinjale da bleje, „Četiri noge dobre, dve noge loše! Četiri noge dobre, dve noge loše!” i nastavljale bi tako satima, nikada se ne umarajući od toga.

Napoleona nisu zanimali Sneškovi komiteti. Rekao je da je obrazovanje mladih važnije od bilo čega što bi moglo da se uradi za odrasle. Dogodilo se tako da su se i Džesi i Zvončica oštenile ubrzo posle žetve, donoseći na svet ukupno devet zdepastih kućića. Čim su prestali da sisaju, Napoleon ih je odvojio od majki, govoreći kako će on biti odgovoran za njihovo obrazovanje. Odveo ih je na tavan na koji se moglo popeti samo preko merdevina iz ostave, i tamo ih je držao u takvoj izdvojenosti da su ostali na farmi uskoro i

zaboravili da oni postoje.

Zagonetka gde nestaje mleko uskoro se razjasnila. Ono je svaki dan mešano sa svinjskom prekrupom. Rane jabuke su već bile zrele, i trava u voćnjaku bila je puna plodova koje je vetar oborio. Životinje su mislile kako se samo po sebi razume da će oni biti raspodeljeni ravnopravno; međutim, jednog dana je stiglo naređenje da sve jabuke koje je vetar oborio treba sakupiti i doneti u ostavu, na raspolaganje svinjama. Na to su neke životinje počele da gundaju, ali nije bilo svrhe. Sve svinje su bile potpuno saglasne što se ovog tiče, čak i Sneško i Napoleon. Skičala su poslali da ostalima prenese neophodna objašnjenja.

„Drugovi!” povikao je on. „Nadam se da ne mislite kako mi svinje ovo radimo zbog sebičnosti i povlašćenog položaja? Mnogima od nas se zapravo mleko i jabuke uopšte ne sviđaju. Ni meni samom se ne sviđaju. Jedini cilj zbog kog ih uzimamo je očuvanje našeg zdravlja. Mleko i jabuke (ovo je Nauka dokazala, drugovi) sadrže sastojke koji su apsolutno neophodni za dobrobit svinja. Mi svinje bavimo se umnim radom. Čitava uprava i organizacija ove farme zavise od nas. Mi se danju i noću brinemo za vaše blagostanje. Za vaše dobro mi i pijemo to mleko i jedemo te jabuke. Zna li šta bi se dogodilo ako mi svinje ne bismo uspele da izvršimo svoje dužnosti? Džons bi se vratio! Da, Džons bi se vratio! Svakako, drugovi,” viknuo je Skičalo skoro preklinjućim glasom, poskakujući sa jedne na drugu stranu i vrteći repom, „svakako među vama nema nikoga ko bi voleo da vidi Džonsov povratak?”

Dakle, ako je postojalo išta u šta su životinje bile potpuno sigurne, bilo je to da ne žele Džonsov povratak. Kada im je slučaj prikazan u ovom svetlu, nisu više imale šta da kažu. Bilo je i previše očigledno koliko je važno sačuvati svinje u dobrom zdravlju. Tako je bez daljnje rasprave prihvaćeno da mleko i jabuke koje je vetar oborio sa stabala (a takođe i glavni prinos jabuka kada budu sazrele) treba da bude ostavljen samo za svinje.

Četvrto poglavlje

Do poznog leta vesti o onome što se dogodilo na Životinjskoj farmi proširile su se po čitavoj oblasti. Svakoga dana su Sneško i Napoleon slali čitava jata golubova kojima je naloženo da se umešaju među životinje na susednim farmama, ispričaju im priču o Pobuni, i nauče ih pesmi o Životinjama Engleske.

Veći deo tog vremena gospodin Džons je proveo sedeći u točionici gostionice Crveni lav u Vilingdonu, žaleći se svakome ko je hteo da ga sluša na čudovišnu nepravdu koju je pretrpeo kada ga je sa njegovog imanja proterao čopor bezvrednih životinja. Drugi farmeri su u načelu saosećali sa njim, ali mu ispočetka nisu pružali mnogo pomoći. U dnu srca, svaki od njih se potajno pitao da li bi nekako mogao da Džonsovu nesreću okrene u sopstvenu korist. Sreća je bila što su vlasnici dve farme koje su se graničile sa Životinjskom farmom bili u trajno lošim odnosima. Jedna od njih, koja se zvala Lisičija šuma, beše velika, zapuštena starinska farma, u velikoj meri zarasla u šikaru, a svi njeni pašnjaci bili su istrošeni i sve njene živice u očajnom stanju. Njen vlasnik, gospodin Pilkington, bio je lakomislen farmer gospodskih navika koji je najveći deo vremena provodio u lovu ili ribolovu, u zavisnosti od godišnjeg doba. Druga farma, zvana Očupano polje, bila je manja i bolje održavana. Njen vlasnik je bio gospodin Frederik, žilav i promućuran čovek, stalno uključen u sudske sporove i na glasu kao dobar trgovac koji ume da se cenjka. Njih dvojica su bili toliko neskloni jedan drugom da im je bilo teško da se sporazumeju oko bilo čega, čak i u odbrani vlastitih interesa.

Bez obzira na to, obojica su bili krajnje uplašeni zbog pobune na Životinjskoj farmi, i iz sve snage su nastojali da spreče sopstvene životinje da previše saznaju o tome. Na početku su se pretvarali da se prezrivo smeju na pomisao o životinjama koje same upravljaju farmom. Sve će se to završiti u roku od dve nedelje, govorili su. Širili su glasine kako se životinje na „Veleposedničkoj farmi” (uporno su je nazivali „Veleposedničkom farmom”;

nisu podnosili naziv „Životinjska farma”) stalno svađaju između sebe, a takođe će i vrlo brzo uginuti od gladi. Kada je prošlo neko vreme, a životinje očigledno nisu uginule od gladi, Frederik i Pilkington su promenili priču i počeli govoriti o užasnoj pokvarenosti koja sada vlada na Životinjskoj farmi. Ukazivali su na to da su se životinje odale kanibalizmu, muče jedna drugu usijanim potkovicama, i da su im ženke zajedničke. Do toga dođe kada se digne pobuna protiv zakona prirode, rekli su Pilkington i Frederik.

Ipak, tim pričama se nikada nije do kraja verovalo. Glasine o čudesnoj farmi, sa koje su ljudska bića izbačena a životinje upravljaju svojim poslovima, nastavile su da kruže u nejasnim i iskrivljenim oblicima, i te godine je okolne seoske krajeve zahvatio talas pobuna. Bikovi koji su uvek bili pokorni, odjednom su postali divlji, ovce su rušile živice i proždirale detelinu, krave su nogama rušile kantice za mleko, jahački konji nisu hteli da preskaču prepreke, nego su zbacivali svoje jahače preko njih. A pre svega, melodija, pa čak i reči Životinja Engleske bili su svuda poznati. Proširili su se zapanjujućom brzinom. Ljudska bića nisu mogla da obuzdaju bes kada bi čula tu pesmu, iako su se pretvarala da je smatraju jednostavno smešnom. Nisu mogla da shvate, govorila su, kako životinje uopšte mogu sebi dozvoliti da pevaju takve prezrenja dostojne budalaštine. Svaka životinja koja bi bila uhvaćena da to peva bila je išibana na licu mesta. A ipak se širenje te pesme nije moglo zaustaviti. Kosovi su je zviždukali u živicama u grmlju, golubovi su je gukali u krošnjama drveća, čula se i u zveketu iz kovačnica i zvonjavi crkvenih zvona. A kada bi je ljudska bića slušala, potajno su drhtala, naslućujući u njoj proročanstvo svoje buduće propasti.

Početkom oktobra, kada je žito požnjeveno i stavljeno u ostave, a deo je već bio i ovršen, došlo je jato golubova izvijajući se u letu, pa se spustilo u dvorište Životinjske farme u stanju neobuzdanog uzbuđenja. Džons i svi njegovi nadničari, sa još nekoliko drugih iz Lisičije šume i Očupanog polja, prošli su kroz kapiju sa pet zasuna i približavaju se farmi kolskim putem. Svi nose štapove, osim Džonsa, koji stupa ispred ostalih sa puškom u rukama. Očigledno pokušavaju ponovo da zauzmu farmu.

To se već odavno očekivalo, i bile su izvršene sve pripreme. Sneško, koji je proučavao jednu staru knjigu o ratnim pohodima Julija Cezara pronađenu u farmerskoj kući, bio je zadužen za odbrambena dejstva. Brzo je izdao naređenja, i za nekoliko minuta svaka životinja je bila na svom položaju.

Dok su ljudska bića prilazila građevinama na farmi, Sneško je pokrenuo svoj prvi napad. Svi golubovi, čak trideset pet njih, lepršali su ljudima iznad

glava i obrušavali se na njih iz vazduha; a dok su ljudi bili zaokupljeni ovim napadom, guske, koje su se skrivale iza žive ograde, izjurile su i počele žestoko da ih kljucaju po potkolenicama. Ipak, ovo je bila tek bezazlena čarka, osmišljena da izazove nešto meteža u neprijateljskim redovima, i ljudi su lako oterali guske svojim štapovima. Sneško je tada pokrenuo drugi talas napada. Mjuriel, Bendžamin i sve ovce, sa Sneškom na čelu, jurnuli su i počeli da udaraju i ubadaju ljude sa svih strana, dok se Bendžamin okrenuo i počeo da ih rita svojim malim kopitima. Ali ponovo su ljudi, pomoću štapova i okovanih čizama koje su nosili, bili prejaki za njih; i odjednom, na Sneškovo skičanje koje je bilo znak za povlačenje, sve životinje se okrenuše i pobegoše kroz kapiju u dvorište.

Ljudi pobeđnički povikaše. Videli su, kako im se činilo, kako njihovi neprijatelji beže, i pojurili su za njima bez ikakvog reda. Ovo je bilo upravo ono što je Sneško i nameravao da postigne. Čim su zašli dublje u dvorište, tri konja, tri krave i ostale svinje, koje su se krile u staji za krave, iznenada se pojavile iza njih odsecajući im odstupnicu. Sneško tada dade znak za juriš. On se lično baci pravo na Džonsa. Džons vide da on dolazi, podiže pušku i opali. Sačma napravi krvave tačke duž Sneškovih leđa, a jedna ovca pade mrtva. Ne zaustavljajući se ni na časak, Sneško se sa svojih sto kila baci na Džonsa. Džons odlete na gomilu đubreta i puška mu ispade iz ruku. Ali najstrašniji prizor od svih predstavljao je Bokser, koji se propeo na zadnje noge i udario svojim velikim gvožđem potkovanim kopitima kao raspomamljeni pastuv. Prvim udarcem je zakačio štalskog momka iz Lisičije šume po glavi i on se beživotno opružio u blatu. Videvši to, nekoliko ljudi baci štapove i pokuša da beži. Obuzela ih je panika, i sledećeg trenutka sve životinje su ih zajednički jurile po dvorištu. Nije bilo nijedne životinje na farmi koja im se nije osvetila na svoj sopstveni način. Čak je i mačka odjednom skočila s krova na čobaninova leđa i zarila mu kandže u vrat, na šta on užasno kriknu. Čim se pred njima otvorio slobodan prolaz, ljudi glavom bez obzira istrčaše iz dvorišta i dadoše se u bekstvo prema glavnom putu. I tako su se pet minuta nakon početka svoje invazije, zatekli u sramnom povlačenju istim putem kojim su i došli, sa jatom gusaka koje je gakalo za njima i čitavim putem ih štipalo za listove nogu.

Pobegli su svi ljudi osim jednog. Tamo u dvorištu, Bokser je kopitom lupkao štalskog momka koji je ležao ničice u blatu, pokušavajući da ga okrene. Momak se nije pomerao.

„Mrtav je,” reče Bokser tužno. „Nisam hteo to da uradim. Zaboravio sam da nosim gvozdene potkovice. Ko će mi poverovati da to nisam uradio

namerno?”

„Bez sentimentalnosti, družite!” povika Sneško kome je iz rana još uvek curila krv. „Rat je rat. Jedino dobro ljudsko biće je mrtvo ljudsko biće.”

„Nisam želeo da oduzmem ničiji život, čak ni ljudski,” ponovio je Bokser, a oči su mu bile pune suza.

„Gde je Moli?” uzviknu neko.

Moli zaista nigde nije bilo. Na trenutak je nastala velika uznemirenost; strahovalo se da su je ljudi možda nekako povredili, ili možda čak odveli sa sobom. Međutim, na kraju su je našli kako se krije u svojoj štali, glave zabijene u seno u jaslama. Ona se dala u beg čim je puška opalila. A kada su se ostali vratili iz potrage za njom, otkrili su da je štalski momak, koji je zapravo bio samo onesvešćen, već došao sebi i utekao.

Životinje su se sada okupile u krajnjem ushićenju, i svaka je prepričavala vlastite podvige u borbi iz sveg glasa. Smesta je održana prikladna proslava pobeđene. Podignuta je zastava i Životinje Engleske su otpevane više puta, zatim je ovca koja je poginula svečano sahranjena, a na njen grob je zasađen lovorov grm. Sneško je pored groba održao kratak govor, naglašavajući potrebu da sve životinje budu spremne da poginu za Životinjsku farmu ako tako mora da bude.

Životinje su jednoglasno odlučile da ustanove vojno odlikovanje „Životinjski junak, prve klase,” koje je odmah i na licu mesta dodeljeno Bokseru i Snešku. Bila je to mesingana medalja (zapravo su to bili neki stari konjski praporci pronađeni u ostavi) koja će se nositi nedeljom i za praznike. Uveden je takođe i orden „Životinjskog junaka, druge klase,” koji je posmrtno dodeljen ubijenoj ovci.

Bilo je mnogo rasprave oko toga kako bi trebalo nazvati ovu bitku. Na kraju su je nazvali Bitkom kod kravlje štale, pošto je baš na tom mestu bila postavljena zaseda. Puška gospodina Džonsa je pronađena u blatu, a znalo se da u farmerskoj kući postoji zaliha metaka za nju. Odlučeno je da se puška postavi u podnožje jarbola za zastave, kao artiljerijsko oruđe, i da se ispaljuje dvaput godišnje jednom 12. oktobra, na godišnjicu Bitke kod kravlje štale, i jednom na najduži dan u godini, na godišnjicu Pobune.

Peto poglavlje

Sa približavanjem zime, Moli je pravila sve više nevolja. Svakog jutra je kasnila na posao, a pravdala se da se uspavala, i žalila na neke tajanstvene bolove, iako joj je apetit bio odličan. Bežala je od posla uz sva moguća opravdanja i odlazila na pojilo, gde je stajala glupavo buljeći u svoj odraz na vodi. Ali pričalo se i o nečemu ozbiljnijem. Jednog dana, kada je Moli vedro ušetala u dvorište, izazovno mašući dugim repom i grickajući vlat sena, Klover ju je povel na stranu.

„Moli,” rekla je, „htela bih nešto važno da ti kažem. Jutros sam videla kako gledaš preko ograde koja odvaja Životinjsku farmu od Lisičije šume. Pilkingtonovi ljudi su stajali sa druge strane živice. Bila sam daleko, ali sam skoro sigurna da sam videla sledeću stvar on ti je nešto govorio a ti si mu dopustila da te mazi po njušci. Šta to treba da znači, Moli?”

„Nije! Nisam mu dopustila! Nije istina!” vikala je Moli pocupkujući i lupajuć kopitima po tlu.

„Moli! Pogledaj me u oči. Možeš li mi dati svoju časnu reč da te onaj čovek nije milovao po njušci?”

„To nije istina!” ponovila je Moli, ali nije mogla da pogleda Klover u oči, a sledećeg trenutka se okrenula i odgalopirala u polje.

Jedna misao pade Klover na pamet. Ništa ne govoreći drugima, otišla je u Molinu staju i prevrnula slamu kopitom. Skrivena ispod šećera nalazila se gomilica šećera u kocki i nekoliko svežnjeva vrpce različitih boja.

Tri dana kasnije Moli je nestala. Nekoliko nedelja se ništa nije znalo o tome gde se nalazi, a onda su golubovi izvestili da su je videli na drugom kraju Vilingdona. Bila je upregnuta u elegantnu dvokolicu crveno-crne boje, koja je stajala ispred krčme. Debeli čovek rumenog lica u kariranim jahačkim pantalonama i sa gamašnjama na nogama, koji je izgledao kao krčmar, mazio je po njušci i hranio šećerom. Bila je sveže istimarena i nosila je svetlo crvenu traku u grivi. Izgledalo je, kako su golubovi rekli, kao da uživa u tome.

Nijedna od životinja nikada više nije spomenula Moli.

U januaru je nastupila oštra zima. Zemlja je bila tvrda kao gvožđe, i na poljima se ništa nije moglo raditi. U velikoj štali su održavani brojni sastanci, a svinje su planirale poslove za predstojeće godišnje doba. Prihvaćeno je da svinje, koje su očigledno bile pametnije od drugih životinja, odlučuju o svim pitanjima koja su se ticala vođenja farme, iako je njihove odluke glasanjem morala da odobri većina životinja. Ovakav sporazum bi funkcionisao sasvim dobro da nije bilo sporova između Sneška i Napoleona. Njih dvojica se nisu slagala kad god je uopšte bilo moguće da se ne slože. Ako bi jedan od njih predložio da se veća površina zemljišta poseje ječmom, bilo je sigurno da će drugi zahtevati da to bude zob, a ako bi jedan rekao da je neko određeno polje upravo odgovarajuće za kupus, drugi bi izjavio kako ono nije dobro ni za šta drugo osim za repu. Obojica su imali svoje sledbenike i između njih je dolazilo do žestokih rasprava. Sneško je na Sednicama često pridobijao većinu na svoju stranu zahvaljujući svojim izvanrednim govorima, ali Napoleon je u međuvremenu veštije pridobijao podršku za sebe između Sednica. Naročito je imao uspeha među ovcama. U poslednje vreme su ovce počele da bleje „Četiri noge dobre, dve noge loše!” u svako doba, i često su prekidale Sednicu tim blejanjem. Primećeno je da su bile posebno sklone da počnu sa svojim „Četiri noge dobre, dve noge loše!” u ključnim trenucima Sneškovih govora. Sneško je pažljivo proučio neke stare brojeve časopisa Zemljoradnik i stočar koje je pronašao u farmerskoj kući, i bio je pun planova o poboljšanju i inovacijama. Učeno je govorio o navodnjavanju polja, silosima i đubrenju, i osmislio je složen plan kako da sve životinje ispuštaju svoj izmet pravo na polja, svakog dana na različitom mestu, kako bi se uštedeo trud oko prevoza đubriva. Napoleon nije pravio nikakve sopstvene planove, ali je tiho rekao da Sneško neće ništa postići, i izgledalo je kao da on čeka svoj trenutak. Ali od svih razmirica među njima, nijedna nije bila toliko žestoka kao ona koja se pavela zbog vetrenjače.

Na dugačkom pašnjaku, nedaleko od građevina na farmi, nalazio se brežuljak koji je bio najviša tačka na farmi. Nakon što je obišao teren, Sneško je izjavio daje to pravo mesto za vetrenjaču, koja bi mogla da se podesi da pokreće dinamo mašinu i snabdeva farmu električnom energijom. Njome bi se štale osvetlile i zimi grejale, a takođe bi pokretala i cirkularnu testeru, vršalicu, kosilicu i električnu muzilicu. Životinje nikada pre nisu čule ni za šta tome slično (pošto je farma bila starinske vrste i na njoj je postojala samo najprimitivnija mehanizacija) i zapanjeno su slušale dok im je Sneško predočavao sliku fantastičnih mašina koje bi obavljale posao za njih, dok bi one lagodno pasle u poljima ili usavršavale svoje umove čitanjem i

razgovorom.

Za nekoliko nedelja Sneškovi planovi za vetrenjaču bili su potpuno razrađeni. Tehničke pojedinosti preuzete su uglavnom iz tri knjige koje su pripadale gospodinu Džonsu „Hiljadu korisnih stvari koje možete da uradite u kući,” „Svako može da bude zidar za svoje potrebe,” i „Elektricitet za početnike.” Sneško je kao svoju radnu sobu koristio šupu u kojoj su se nekada legli pilići i imala je gladak drveni pod, pogodan za crtanje. Povremeno se satima zatvarao u njoj. Držeći knjige otvorene pomoću kamena, a komad krede stegnut između papaka, velikom brzinom se kretao napred-nazad, iscrtavajući liniju za linijom i tiho skičeći od uzbuđenja. Postepeno su planovi izrasli u složeni splet poluga i zupčanika koji je prekrivao više od polovine poda u prostoriji, što su ostale životinje smatrale potpuno neshvatljivim, ali veoma upečatljivim. Sve su dolazile da pogledaju Sneškove crteže bar jednom dnevno. Dolazile su čak i kokoške i patke, i veoma pazile da ne gaze po linijama povučenim kredom. Samo se Napoleon nadmeno držao po strani. On se od početka izjasnio protiv gradnje vetrenjače. Jednog dana je ipak neočekivano došao da pregleda planove. Hodao je teškim korakom po šupi, pažljivo zagledao svaku pojedinost u planovima i jednom ili dvaput zašmrktao na njih, a onda neko vreme stajao promišljajući o njima i motreći ih krajičkom oka; zatim je iznenada podigao nogu, pomokrio se na planove i izašao ne izustivši ni reči.

Duboka podela je nastala između svih životinja na farmi po pitanju vetrenjače. Sneško nije poricao da će njena izgradnja biti težak posao. Moralo se doneti kamenje od koga će biti izgrađeni zidovi, zatim je trebalo napraviti krila vetrenjače a posle toga će im biti potrebni dinamo mašina i kablovi. (Kako će oni biti nabavljeni, Sneško nije rekao.) Ali tvrdio je da se sve to može uraditi za godinu dana. A posle toga, izjavio je, biće uštedeno toliko truda da će životinje morati da rade samo tri dana nedeljno. Napoleon je, s druge strane, obrazlagao da je najveća potreba u tom trenutku povećanje proizvodnje hrane, i da će ako budu traćili vreme na izgradnju vetrenjače, svi umreti od gladi. Životinje su se svrstale u dve frakcije pod parolama „Glasaj za Sneška i trodnevnu radnu nedelju” i „Glasaj za Napoleona i pune jaslje.” Bendžamin je bio jedini koji se nije odlučio ni za jednu stranu. Odbio je da veruje i da će ishrana biti obilnija i da će im vetrenjača štedeti rad. Sa vetrenjačom ili bez nje, rekao je on, uslovi života biće isti kao i do sada to jest, loši.

Osim rasprava o vetrenjači, postojalo je i pitanje odbrane farme. Bilo je potpuno jasno da, iako su ljudska bića poražena u Bici kod kravlje štale, ona

mogu da izvedu još jedan, ovog puta odlučniji, pokušaj da ponovo zauzmu farmu i vrate gospodina Džonsa da upravlja njom. Imali su još više razloga da to urade jer su se vesti o njihovom porazu raširile po čitavom kraju, i učinile životinje na okolnim farmama jogunastijim nego ikad pre. Kao i obično, Sneško i Napoleon se nisu slagali. Po Napoleonovom mišljenju, životinje moraju nabaviti vatreno oružje i naučiti da njime rukuju. Po Sneškovom mišljenju, one moraju da šalju u izaslanstvo sve više golubova i podstiču pobune među životinjama na drugim farmama. Jedan je tvrdio da su, ako ne mogu da odbrane sami sebe, osuđeni da budu pokoreni, a drugi da ako svuda izbiju pobune, neće ni morati da se brane. Životinje su slušale prvo Napoleona, zatim Sneška, i nisu mogle da odluče koji je od njih u pravu; zapravo, ispostavilo se da se uvek slažu sa onim koji je u tom trenutku govorio.

Najzad je došao dan kada su Sneškovi planovi bili dovršeni. Na Sednici sledeće nedelje trebalo je glasati da li da se započne sa gradnjom vetrenjače ili ne. Kada su se životinje okupile u velikoj štali, Sneško je ustao i, mada povremeno prekidan blejanjem ovaca, izneo razloge zbog kojih se zalaže za izgradnju vetrenjače. Zatim je Napoleon ustao da mu odgovori. Vrlo mirno je rekao da je vetrenjača besmislica i da svima savetuje da ne glasaju za nju, pa je odmah ponovo seo; govorio je jedva pola minuta, i naizgled je bio skoro ravnodušan prema učinku koji je ostvario. Na to je Sneško skočio na noge, i vikanjem utišavši ovce koje su ponovo počele da bleje, upustio se u vatreno agitovanje u prilog izgradnji vetrenjače. Do sada su životinje bile otprilike ravnomerno raspodeljene na obe suprotstavljene strane, ali ih je Sneškova govornost u trenutku pridobila. On je veličanstvenim izrazima prikazivao sliku Životinjske farme kakva bi mogla da bude kada leđa životinja budu oslobođena mukotrpnog rada. Njegova mašta se sada vinula mnogo dalje od kosilica i sekača za repu. Elektricitet, rekao je on, može da pokreće vršalice, plugove, drljače, valjke, žetelice i mašine za vezanje sena, a osim toga da u svakoj štali omogući osvetljenje, toplu i hladnu vodu i električno grejanje. Kada je završio govor, nije bilo sumnje u ishod glasanja. Ali upravo u tom trenutku Napoleon ustade i, uputivši Snešku čudan pogled iskosa, oglasi se prodornim skičanjem kakvo niko nikada pre nije čuo da on ispušta.

Na to se napolju začu strašan lavež, i devet ogromnih pasa sa ogrlicama okovanim mesingom nahrupiše u štalu. Jurnuli su pravo na Sneška, koji skoči sa svog mesta tačno na vreme kako bi izbegao škljocanje njihovih čeljusti. Sledećeg trenutka je izjurio kroz vrata a oni su ga gonili. Previše zapanjene i uplašene da bi govorile, sve životinje su se nagurale na vratima da gledaju poteru. Sneško je trčao preko dugačkog pašnjaka koji je vodio ka

glavnom putu. Trčao je onako kako samo svinja može da trči, ali psi su mu bili odmah za petama. Odjednom se okliznuo i izgledalo je da će ga psi sigurno uhvatiti. Tada je ponovo ustao i potrčao brže nego ikada, dok su ga psi ponovo pristizali. Jedan od njih samo što nije sklopio čeljust oko Sneškovog repa, ali mu on izmaknu u pravi čas. Zatim je uložio dodatni napor i za tek nekoliko centimetara izmakao psima kroz rupu u živici, i posle toga ga više niko nikada nije video.

Tihe i prestravljene, životinje su se ušunjale nazad u štalu. Odmah nakon toga, psi utrčaše unutra. U početku niko nije mogao ni da zamisli odakle su došla ova stvorenja, ali to pitanje je uskoro razjašnjeno: bili su to štenci koje je Napoleon uzeo od njihovih majki i držao u tajnosti i izdvojenosti. Iako još nisu bili potpuno odrasli, bili su to ogromni psi, izgleda strašnog kao kod vukova. Držali su se blizu Napoleona. Primećeno je da su mu mahali repom na isti način kao što su drugi psi nekada mahali gospodinu Džonsu.

Napoleon se sada, praćen psima, pope na uzdignuti deo poda, na kome je jednom Major stajao dok je držao svoj govor. Objavio je da od sada više neće biti Sednica nedeljom ujutro. One su bile nepotrebne, rekao je, i predstavljale su traćenje vremena. Uбудuće će sva pitanja u vezi upravljanja farmom rešavati posebni komitet svinja, kojim će predsedavati on lično. Taj komitet će se sastajati nasamo, a posle toga će prenositi svoje odluke drugima. Životinje će se i dalje okupljati nedeljom ujutro da pozdrave zastavu, otpevaju Životinje Engleske, i dobiju svoja naređenja za narednu nedelju; ali više neće biti rasprava.

Uprkos šoku koji je proterivanje Sneška izazvalo među njima, životinje su bile razočarane ovim saopštenjem. Nekoliko njih bi uložilo prigovor da su umele da izlože prave argumente. Čak je i Bokser osećao neku neodređenu nelagodnost. Zabacio je uši unazad, nekoliko puta odmahnuo čuperkom na čelu i iz sve snage pokušao da usredsredi svoje misli; ali na kraju nije mogao ništa da smisli. Međutim, upravo su neke od svinja bile određene. Četiri mlada prasca u prvom redu prodorno zaskičaše neodobravajući, pa sva četvorica skočiše na noge i počеше istovremeno da govore. Ali odjednom se psi koji su sedeli oko Napoleona oglosiše dubokim, pretećim režanjem, pa se prasci ućutaše i ponovo sedoše. Potom ovce zaglušujuće zablejaše „Četiri noge dobre, dve noge loše!” što se nastavilo skoro četvrt sata i okončalo svaku mogućnost rasprave.

Posle toga je Skičalo poslat da obiđe farmu i objasni ostalima novonastale okolnosti.

„Drugovi,” rekao je on, „verujem da svaka ovde prisutna životinja ceni žrtvu koju drug Napoleon podnosi time što na sebe preuzima ovaj dodatni težak rad. Ni ne pomišljajte, drugovi, da je predvodništvo uživanje! Nasuprot tome, to je velika i teška odgovornost. Niko nije čvršće ubeđen od druga Napoleona u jednakost svih životinja. On bi bio presrećan da vas pusti da sami donosite odluke. Ali ponekad biste mogli da donesete pogrešne odluke, drugovi, i gde će nas onda to odvesti? Pretpostavimo da ste odlučili da sledite Sneška, sa njegovim maštarijama o vetrenjačama Sneška, koji kao što sada znamo, nije ništa bolji od običnog kriminalca?”

„On se hrabro borio u Bici kod kravlje štale,” dobaci neko.

„Hrabrost nije dovoljna,” odvrati Skičalo. „Važniji su odanost i poslušnost. A što se tiče Bitke kod kravlje štale, verujem da će doći vreme kada ćemo otkriti da je Sneškov udeo u njoj bio u velikoj meri precenjen. Disciplina, drugovi, gvozdена disciplina! To je parola dana. Jedan pogrešan korak i naši neprijatelji će se obrušiti na nas. Svakako, drugovi, ne želite da se Džons vrati?”

Na ovaj argument se ponovo nije moglo ništa dodati. Životinje nesumnjivo nisu želele da se Džons vrati; ako je održavanje Sednica nedeljom ujutro moglo dovesti do njegovog povratka, onda se sa raspravama mora prestati. Bokser, koji je sada imao vremena da promisli o svemu, izrazio je opšte mišljenje rekavši, „Ako drug Napoleon tako kaže, onda je to sigurno tačno.” I od tada je prihvatio parolu „Napoleon je uvek u pravu,” kao dodatak svom ličnom geslu, „Radiću vrednije”

Došlo je toplije vreme i počelo se sa prolećnim oranjem. Šupa u kojoj je Sneško crtao svoje planove vetrenjače zatvorena je i pretpostavljalo se da su planovi obrisani sa njenog poda. Svake nedelje, u deset sati ujutru, životinje su se okupljale u velikoj štali da prime naređenja za tu nedelju. Lobanja starog Majora, sada već gola kost, iskopana je u voćnjaku i postavljena na postolje ispod jarbola za zastavu, pored puške. Posle dizanja zastave, od životinja je traženo da prođu u koloni ispred lobanje i odaju joj počast pre odlaska u štalu. U poslednje vreme više tamo nisu sedele zajedno kao što su pre radile. Napoleon je sedeo u prednjem delu izdignute platforme, sa Skičalom i još jednom svinjom po imenu Maksim, koja je imala izuzetan dar za komponovanje muzike i pisanje pesama; devet mladih pasa bi obrazovali polukrug oko njih, a druge svinje sedele su iza njih. Ostale životinje sedele su nasuprot njima u srednjem delu štale. Napoleon bi pročitao nedeljna naređenja na grub vojnički način, i posle jednog pevanja Životinja Engleske sve životinje su se razilazile.

Tri nedelje posle proterivanja Sneška, životinje su se prilično iznenadile kada su čule kako je Napoleon objavio da će se vetrenjača ipak graditi. On nije naveo nikakav razlog zbog koga je promenio mišljenje, nego je prosto upozorio životinje da će taj dodatni zadatak značiti vrlo težak rad, i da će možda čak biti neophodno da im se smanje sledovanja. U svakom slučaju, planovi su bili potpuno spremni, sve do najsitnijih pojedinosti. Specijalni komitet svinja radio je na njima protekle tri nedelje. Očekivalo se da će gradnja vetrenjače, uz razna druga poboljšanja, potrajati dve godine.

Te večeri je Skičalo u poverenju objasnio drugim životinjama da se Napoleon zapravo nikada nije protivio izgradnji vetrenjače. Nasuprot tome, on je bio taj koji je to zagovarao u početku, a plan koji je Sneško nacrtao na podu šupe za leženje pilića zapravo je ukraden iz Napoleonovih beleški. Vetrenjača je u stvari bila Napoleonova sopstvena zamisao. Zašto je onda, upita neko, on tako oštro govorio protiv toga? Sada Skičalo pogleda sagovornika vrlo prepredeno. To je, rekao je, bilo lukavstvo druga Napoleona. On se izgleda protivio zamisli o vetrenjači samo prividno, da bi se oslobodio Sneška, koji je bio opasna ličnost i vršio loš uticaj na druge. Sada kad je Sneško uklonjen s puta, plan će biti ostvaren bez njegovog ometanja. Ovo je, rekao je Skičalo, bilo nešto što se zove taktika. Više puta je ponovio, „Taktika, drugovi, taktika!” poskakujući uokolo i mašući repom uz veseo smeh. Životinje nisu bile sigurne šta ta reč znači, ali Skičalo je govorio toliko ubedljivo, a tri psa koji su se zatekli pored njega režali su tako preteći, da su prihvatile njegovo objašnjenje bez daljnjih pitanja.

Šesto poglavlje

Cele te godine životinje su radile kao robovi. Ali bile su srećne dok su radile; nisu zazirale ni od kakvog napora ili žrtve, potpuno svesne da je sve što rade u korist njih samih i pripadnika njihove vrste koji će doći posle njih, a ne za gomilu lenjih i kradljivih ljudskih bića.

Tokom proleća i leta radile su po šezdeset sati sedmično, a u avgustu je Napoleon objavio da će se raditi i nedeljom popodne. Ovaj rad je bio na strogo dobrovoljnoj bazi, ali svaka životinja koja mu ne bi prisustvovala dobijala bi upola manja sledovanja. Čak i tako, pokazalo se da je neophodno ostaviti određene zadatke nedovršenim. Žetva je bila nešto manje unosna od prošlogodišnje, a dva polja na koja je početkom leta trebalo da bude posađena repa, nisu uopšte zasejana, jer oranje nije bilo završeno na vreme. Lako se moglo predvideti da će predstojeća zima biti teška.

Vetrenjača je pred životinje postavila neočekivane teškoće. Na farmi je bilo bogato nalazište krečnjaka, a u jednoj od pomoćnih građevina pronađena je velika količina peska i cementa, tako da su im svi materijali potrebni za gradnju bili pri ruci. Ali problem koji životinje na početku nisu mogle da reše, bio je lomljenje kamenja na komade pogodne veličine. Izgledalo je da se to može uraditi samo krampovima i pajserima, koje nijedna životinja nije mogla da koristi, jer nijedna životinja nije mogla da stoji na zadnjim nogama. Tek posle nedelja uzaludnih napora nekome je na pamet pala prava ideja naime, da se iskoristi sila zemljine teže. Ogromne stene, daleko veće nego što su mogle da budu upotrebljene, ležale su svuda po nalazištu krečnjaka. Životinje su prebacile užad preko njih, a zatim sve zajedno, krave, konji, ovce, svaka životinja koja je mogla da uhvati konopac čak su se i svinje ponekad pridruživale u kritičnim trenucima vukle sa očajnom sporošću uz obronak do vrha kamenoloma, gde su ih prevrtali preko ivice, kako bi se dole ispod raspukle na komade. Prenos razbijenog kamena bio je relativno jednostavan. Konji su ga odvlačili teretnim kolima, ovce su vukle pojedinačne komade, čak su se i Mjuriel i Bendžamin uprezali u stare

dvokolice i davali svoj doprinos. Do poznog leta je prikupljena dovoljna zaliha kamena, a onda je započeta gradnja, koju su svinje nadgledale.

Ali bio je to spor i mukotrpan proces. Često je bio potreban čitav dan iscrpljujućeg rada da se izvuče jedna jedina stena na vrh kamenoloma, a ponekad se, kada bi je gurnuli preko ivice, ne bi ni slomila. Ništa se nije moglo postići bez Boksera, čija je snaga izgledala jednaka snazi svih ostalih životinja zajedno. Kad bi stena počela da klizi nizbrdo, a s njom i životinje koje bi očajnički dozivale u pomoć, uvek je Bokser bio taj koji je potezao uže i zaustavljao stenu. Kad bi ga videli kako se s naporom uspinje uz strminu centimetar po centimetar, ubrzano dišući, zarivajući vrhove kopita u zemlju, dok su mu se široki bokovi presijavali od znoja, svi su bili ispunjeni divljenjem. Klover ga je ponekad upozoravala da bude oprezan i da se ne preopterećuje, ali je Bokser nikada ne bi poslušao. Njegove dve parole: „Radiću vrednije” i „Napoleon je uvek u pravu” izgledale su mu kao dovoljan odgovor na sve probleme. Dogovorio se sa petlicem da ga sada ujutro umesto pola sata budi tri četvrti sata ranije od ostalih. A u slobodnim trenucima, kojih u zadnje vreme više nije bilo mnogo, odlazio bi sam u kamenolom, sakupljao toware slomljenog kamena, i odvlačio ih dole do mesta na kome se gradila vetrenjača bez ičije pomoći.

Životinjama tokom tog leta nije bilo loše, uprkos težini posla koji su obavljale. Ako i nisu imale više hrane nego što su je imale u Džonsovo vreme, bar je nisu imale ni manje. Prednost toga što su morale da hrane samo sebe same, ali ne i da uz to izdržavaju petoro raskalašnih ljudskih bića, bila je tako velika, da je bilo neminovno učiniti više grešaka da se to oseti. A životinjski metod obavljanja poslova bio je na mnogo načina efikasniji i štedeo im je trud. Poslovi kao što je plevljenje korova, na primer, mogli su da se obavljaju sa temeljnošću nedostižnom ljudskim bićima. I opet, pošto nijedna životinja sada nije krala, nije bilo potrebno ogradom razdvajati pašnjake od oranica, što je štedelo mnogo truda koji je inače trebalo ulagati u održavanje živica i kapija. Bez obzira na to, dok se leto bližilo kraju, počele su da se osećaju razne nepredviđene nestašice. Nedostajalo im je parafinsko ulje, ekseri, konop, pseći biskviti i gvožđe za konjske potkovice, a ništa od toga se nije moglo proizvesti na farmi. Kasnije će takođe nastati potreba za semenom i veštačkim đubrivom, pored raznog alata i, najzad, mehaničkim napravama za vetrenjaču. Kako se to moglo nabaviti, niko nije mogao ni da zamisli.

Jednog nedeljnog jutra, kada su se sve životinje okupile da prime naređenja, Napoleon je objavio da je doneo odluku o novoj politici. Od sada će Životinjska farma početi da trguje sa susednim farmama: ne naravno iz

bilo kakvih komercijalnih razloga, nego jednostavno da bi se nabavili određeni materijali koji su im bili hitno potrebni. Potrebe izgradnje vetrenjače morale su da budu na prvom mestu, rekao je on. Stoga je on postigao dogovore da proda stog sena i deo ovogodišnje žetve pšenice, a kasnije, ako im bude potrebno još novca, on će moći da se nadopuni prodajom jaja, za kojim je u Vilingdonu uvek postojala potražnja. Kokoške, rekao je Napoleon, treba da rado prihvate ovu žrtvu kao svoj naročiti doprinos izgradnji vetrenjače.

Ponovo su životinje postale svesne izvesnog osećaja nelagodnosti koji se probudio u njima. Nikada nemati nikakvog posla sa ljudskim bićima, nikada se ne upuštati u trgovinu, nikada ne koristiti novac zar to nisu bile neke od prvobitnih odluka usvojenih na prvoj pobedonosnoj Sednici nakon što je Džons proteran? Sve životinje su se sećale usvajanja takvih odluka: ili su bar mislile da se toga sećaju. Četiri mlade svinje koje su se pobunile kada je Napoleon ukinuo Sednice, stidljivo su podigle glas, ali smesta ih je utišalo zastrašujuće režanje pasa. Onda su, kao i obično, ovce započele sa svojim „Četiri noge dobre, dve noge loše!” i trenutna neprijatnost je iščezla. Najzad je Napoleon podigao papak tražeći tišinu i objavio da je on već postigao sve dogovore. Neće biti potrebe da ijedna životinja dolazi u dodir sa ljudskim bićima, što bi očigledno bilo krajnje nepoželjno. Nameravao je da preuzme celokupni teret na svoja pleća. Gospodin Vimper, advokat koji je živio u Vilingdonu, pristao je da služi kao posrednik između Životinjske farme i spoljašnjeg sveta, i dolaziće na farmu svakog ponedeljka ujutro po uputstva. Napoleon je završio govor svojim uobičajenim pokličem „Živela Životinjska farma!” i posle pevanje Životinja Engleske raspustio je skup.

Posle toga je Skičalo obišao farmu i umirio životinje. Uverio ih je da odluka protiv trgovanja i upotrebe novca nikada nije usvojena, pa čak ni predložena. Bio je to čisti plod mašte, kome se trag verovatno mogao pratiti sve do početnih laži koje je u opticaj pustio Sneško. Neke životinje su bile pomalo sumnjičave, ali Skičalo ih je lukavo upitao, „Da li ste sigurni da to niste sanjali, drugovi? Imate li ikakvu zabeležku o takvoj odluci? Da li je ona negde zapisana?” A pošto je svakako bilo tačno da ništa takvo nije postojalo u pisanoj formi, životinje su se zadovoljile objašnjenjem da su jednostavno pogrešile.

Svakog ponedeljka, kako je i bilo dogovoreno, gospodin Vimper je dolazio na farmu. Bio je to sitan čovek podmuklog izgleda i nosio je velike zulufe; bio je pravni zastupnik u sitnim poslovima, ali dovoljno oštrouman da shvati pre svih ostalih kako će Životinjskoj farmi biti potreban posrednik u trgovini i da

će taj posao biti vredan truda. Životinje su posmatrale kako on dolazi i odlazi sa nekom vrstom jeze, i izbegavale su ga koliko god je to bilo moguće. Svejedno, pogled na Napoleona, na četiri noge, koji izdaje naređenja Vimperu, na dve noge, probudio im je ponos i delimično ih umirio što se tiče ovog novog dogovora. Njihovi odnosi sa ljudskim rodom sada nisu bili sasvim isti kao što su bili pre. Ljudska bića nisu ništa manje mrzela Životinjsku farmu sada kad je počela da napreduje u poslovima; zapravo, mrzela su je više nego ikad. Svi ljudi su bili uvereni da će farma bankrotirati pre ili kasnije i, pre svega, da izgradnja vetrenjače neće uspeti. Oni su se sastajali u krčmama i dokazivali jedni drugima pomoću dijagrama kako će se vetrenjača sigurno srušiti, a ukoliko i bude stajala uspravno, onda uopšte neće raditi. Ipak, i protiv svoje volje, osećali su izvesno poštovanje prema veštini kojom su životinje vodile svoje poslove. Jedan vid ispoljavanja tog poštovanja bio je to što su počeli da nazivaju Životinjsku farmu njenim pravim imenom i prestali da se pretvaraju kako se ona zove Veleposednička farma. Takođe su prestali da podržavaju Džonsa, koji je odustao od svoje nade da će povratiti farmu i otišao da živi na drugom kraju te oblasti. Osim preko Vimpera, do sada još nije bilo kontakta između Životinjske farme i spoljašnjeg sveta, ali stalno su kružile glasine kako Napoleon namerava da sklopi čvrste poslovne sporazume ili sa gospodinom Pilkingtonom iz Lisičije šume ili sa gospodinom Frederikom iz Očupane livade ali nikad, kako je primećeno, sa obojicom istovremeno.

Otprilike u to vreme, svinje su se iznenada preselile u farmersku kuću i trajno se nastanile u njoj. Ponovo se životinjama učinilo da se sećaju kako je u ranim danima samouprave doneta odluka protiv toga, i ponovo je Skičalo uspeo da ih ubedi kako to nije tačno. Apsolutno je neophodno, rekao je on, da svinje, koje su mozgovi farme, imaju mirno mesto u kome će raditi. Takođe je više odgovaralo dostojanstvu Vođe (pošto je u zadnje vreme počeo da koristi titulu „Vođa” kad govori o Napoleonu) da živi u kući nego u običnom svinjcu. Svejedno, neke od životinja bile su uzrujane kada su čule da svinje ne samo da jedu u kuhinji i koriste dnevni boravak kao prostor za rekreaciju, nego uz to i spavaju u krevetima. Bokser je prešao preko toga kao i obično uz reči „Napoleon je uvek u pravu!” ali Klover, koja je mislila da se seća neopozive odluke protiv spavanja u krevetima, otišla je iza štale i pokušala da odgonetne Sedam zapovesti koje su tamo bile ispisane. Ustanovivši da nije u stanju da pročita ništa više od pojedinačnih slova, dovela je Mjuriel.

„Mjuriel,” rekla joj je, „pročitaj mi Četvrtu zapovest. Zar tu ne piše nešto o

tome da se nikada ne spava u krevetu?”

Uz izvesne poteškoće, Mjuriel je sricala reći.

„Tu piše,” rekla je, „nijedna životinja neće spavati u krevetu sa čaršavima,” najzad je obznanila.

Začudo, Klover se nije sećala da su se u Četvrtoj zapovesti pominjali čaršavi; ali pošto je tako pisalo na zidu, mora da ipak jesu. A Skičalo, koji je sticajem okolnosti upravo tuda prolazio, u pratnji dva-tri psa, umeo je da celu stvar prikaže iz odgovarajuće perspektive.

„Dakle čuli ste, drugovi,” rekao je, „da mi svinje sada spavamo u krevetima u farmerskoj kući? A zašto da ne? Svakako niste pomišljali kako je ikada postojala odluka protiv korišćenja kreveta? Kreveti su jednostavno mesta na kojima se spava. Gomila slame u štali je krevet, ako se stvari ispravno sagledaju. Odluka je doneta protiv čaršava, koji su ljudska izmišljotina. Mi smo sklonili čaršave sa kreveta u kući, i spavamo ispod ćebadi. A to su pri tome vrlo udobni kreveti! Ali mogu da vam kažem, drugovi, ne udobniji nego što je nama potrebno, s obzirom na sav umni rad koji obavljamo u zadnje vreme. Vi nas ne biste lišili našeg počinka, zar ne drugovi? Ne biste nas terali da budemo preumorni za obavljanje svojih dužnosti? Svakako niko od vas ne želi da vidi kako se Džons vratio?”

Životinje odmah potvrdiše da to ne žele, i više se uopšte nije pominjalo to što svinje spavaju u krevetima u kući. A kada je, nekoliko dana kasnije, objavljeno da će od sada svinje ujutro ustajati sat vremena kasnije od ostalih životinja, nije bilo nikakvih prigovora ni zbog toga.

U jesen su životinje bile umorne ali srećne. Godina je bila vrlo naporna za njih, i nakon što su prodale deo prinosa sena i žita, zalihe hrane za zimu nisu bile preobilne, ali vetrenjača je bila nadoknada za sve ostalo. Sada je bila skoro dopola izgrađena. Posle žetve je usledio duži period vedrog i suvog vremena, i životinje su rintale napornije nego ikad, misleći da i te kako vredi čitavog dana tegliti komade kamena ako na taj način mogu da podignu zidove još pola metra uvis. Bokser je čak izlazio noću i radio po sat ili dva sasvim sam pod svetlošću punog meseca. U ono malo svog slobodnog vremena, životinje su hodale oko napola dovršene vetrenjače, diveći se njenim jakim i pravim zidovima i čudeći se kako su uopšte mogle da izgrade nešto tako veličanstveno. Samo se stari Bendžamin nije oduševljavao vetrenjačom iako, kao i obično, ne bi rekao ništa osim zagonetne primedbe da magarci dugo žive.

Došao je novembar, a sa njim i siloviti jugozapadni vetrovi. Gradnja je

morala da bude obustavljena, jer je vreme sada bilo suviše vlažno da bi se mešao cement. Najzad je došla i noć kada je bura duvala tako jako, da su se građevine na farmi ljuljale iz temelja, a nekoliko crepova je odletelo sa krova štale. Kokoške su se probudile kokodačući od užasa, jer su sve istovremeno usnile kako su čule pucanj iz puške u daljini. Ujutro su životinje izašle iz štala i otkrile da je jarbol za zastavu oboren a brest u dnu voćnjaka iščupan iz korena kao da je rotkvica. Upravo su bile to primetile, kad se krik očaja ote iz grla svake životinje. Njihove oči dočekao je stravičan prizor. Vetrenjača je bila sva u ruševinama.

Sve su odmah potrčale na to mesto. Napoleon, koji je retko ubrzavao korak, jurio je ispred svih. Da, tu je ležao cilj svih njihovih napora, srušen do temelja, a kamenje koje su lomili i donosili uz toliki trud, bilo je razbacano na sve strane. Isprva ostavši bez reči, životinje su stajale žalosno zureći u krhotine srušenih kamenih zidova. Napoleon je ćutke koračao napred-nazad, povremeno njuškajući zemlju. Rep mu je bio ukočen i kretao se sa jedne na drugu stranu u oštrim zamasima, što je kod njega bio znak napete moždane aktivnosti. Odjednom se zaustavio, kao da je doneo odluku.

„Drugovi,” rekao je tiho, „znate li ko je odgovoran za ovo? Znate li ko je neprijatelj koji je došao po noći i srušio našu vetrenjaču? SNEŠKO!” iznenada je zagrmio strašnim glasom. „Sneško je ovo uradio! Iz čiste zlobe, nameravajući da nam omete planove i osveti nam se zbog svog nečasnog progonstva, taj izdajnik se došunjao ovamo pod okriljem noći i uništio ono u što smo uložili skoro godinu dana rada. Drugovi, ovde i sada izričem smrtnu kaznu za Sneška. Svaka životinja koja ga privede pravdi dobiće orden 'Životinjskog junaka druge klase' i pola bačve jabuka. Svako ko ga uhvati živog dobiće punu bačvu jabuka!”

Životinje su bile mnogo potresene kad su saznale da je čak i Sneško bio spreman da poćini takvo nedelo. Zaćuo se ogorćeni povik i svi su poćeli da smišljaju načine da uhvate Sneška ako se on ikada vrati. Skoro odmah su otkriveni tragovi svinjskih papaka u travi nedaleko od brećuljka. Mogli su da ih prate samo nekoliko metara, ali je izgledalo kao da vode ka rupi u živici. Napoleon ih je pažljivo onjušio i objavio da su Sneškovi. Izneo je svoje mišljenje da je Sneško verovatno došao iz pravca farme Lisićija šuma.

„Nema više odgaćanja, drugovi!” povika Napoleon kada su otisci pregledani. „Pred nama je posao koji treba da obavimo. Još ovog jutra poćećemo obnovu vetrenjaće, i gradićemo je cele zime, padala kiša ili sijalo sunce. Naućićemo ovog bednog izdajnika da ne moće tek tako da uništava naš rad. Zapamtite, drugovi, da ne sme da bude izmene u našim planovima:

oni moraju da budu sprovedeni do kraja. Napred drugovi! Živela vetrenjača!
Živela Životinjska farma!”

Sedmo poglavlje

Bila je to oštra zima. Posle oluja su usledili susnežica i sneg, a zatim jak mraz koji nije popustio do sredine februara. Životinje su nastavljale sa ponovnom izgradnjom vetrenjače najbolje što su mogle, dobro znajući da ih spoljašnji svet posmatra i da će zavidljiva ljudska bića uživati i trijumfovati ako postrojenje ne bude završeno na vreme.

Ljudska bića su se iz pakosti pretvarala da ne veruju kako je Sneško uništio vetrenjaču: rekli su da se srušila jer su zidovi bili previše tanki. Životinje su znale da nije bilo tako. Ipak, odlučeno je da se ovog puta izgrade zidovi debeli čitav metar, umesto pola metra kao što je bilo ranije, što je značilo sakupljanje mnogo većih količina kamena. Dugo vremena je kamenolom bio pun snežnih nanosa i ništa nije moglo da se radi u njemu. Neki napredak je postignut u suvim mraznim danima koji su usledili, ali bio je to surovo težak posao, i životinje nisu mogle da se osećaju toliko ispunjene poletom kao što su se osećale ranije. Bile su stalno promrzle, a obično povrh toga i gladne. Samo Bokser i Klover nikada nisu gubili hrabrost. Skičalo je držao odlične govore o radosti služenja i dostojanstvu napornog rada, ali su ostale životinje nalazile više nadahnuća u Bokserovoj snazi i njegovom nezaobilaznom pokliču, „Radiću vrednije!”

U januaru je ponestalo hrane. Sledovanja žita su drastično smanjena, i objavljeno je da će biti deljena dodatna sledovanja krompira da se to nadoknadi. Zatim je otkriveno da se veći deo zaliha krompira smrzao u trapovima, koji nisu bili pokriveni dovoljno debelim zaštitnim slojem zemlje. Krompiri su postali mekani i izgubili su boju, i tek poneki je bio jestiv. Ponekad životinje danima nisu imale ničeg za jelo osim pleve i repe. Izgledalo je da će se suočiti sa gladovanjem.

Od životne važnosti je bilo sakriti tu činjenicu od spoljašnjeg sveta. Ohrabrena rušenjem vetrenjače, ljudska bića su izmišljala nove laži o Životinjskoj farmi. Ponovo je u opticaj puštena priča da životinje skapavaju od gladi i bolesti, i da se stalno međusobno bore i pribegavaju kanibalizmu i

čedomorstvu. Napoleon je i te kako bio svestan pogubnih posledica do kojih bi moglo da dođe ako bi se saznale stvarne činjenice o njihovim zalihama hrane, i odlučio je da upotrebi gospodina Vimpera da među ljudima stvori suprotan utisak. Do sada su životinje imale malo ili nimalo dodira sa Vimperom tokom njegovih nedeljnih poseta; međutim, sada su retke i pažljivo izabrane životinje, uglavnom ovce, dobile nalog da uzgredno pominju pred njim kako su sledovanja povećana. Pored toga, Napoleon je naredio da se skoro prazni koševi u ostavi napune skoro do vrha peskom, koji će potom biti prekriven preostalim žitom i drugom hranom. Uz neki prikladan izgovor, Vimpera su proveli kroz šupu koja je služila kao ostava i dopušteno mu je da baci pogled na korpe sa hranom. Obmanuli su ga, i on je nastavio da obaveštava spoljašnji svet kako na Životinjskoj farmi nema nestašice hrane.

Bez obzira na to, pred kraj januara je postalo očigledno da će biti neophodno da se odnekud nabavi još žita. U te dane Napoleon se retko pojavljivao u javnosti, dane je provodio u farmerskoj kući, na kojoj su sva vrata čuvali psi zastrašujućeg izgleda. Kada bi se pojavio, činio je to na svečan način, u pratnji šest pasa koji su se držali u njegovoj neposrednoj blizini i režali ako bi mu se iko previše približio. Često se nije pojavljivao čak ni nedeljom ujutro, nego je izdavao naređenja preko neke druge svinje, obično preko Skičala.

Jednog nedelnog jutra je Skičalo objavio da kokoške, koje su upravo počele ponovo da nose, moraju da se odreknu svojih jaja. Napoleon je ponudio ugovor ponuđen preko Vimpera da isporučuje četiri stotine jaja nedeljno. Novcem dobijenim za njih, biće plaćeno žito i druga hrana, da bi se farma održala dok ne dođe leto i životni uslovi ne postanu lakši.

Kada su ovo čule, kokoške su podigle strašnu galamu. Već ranije su upozorene da će ovakva žrtva možda biti neophodna, ali nisu verovala da će se to zaista dogoditi. One su upravo pripremale gnezda za prolećno potomstvo i bunile su se tvrdeći da je oduzimanje jaja u ovom trenutku isto što i ubistvo. Po prvi put od proterivanja Sneška, došlo je do nečega nalik pobuni. Predvođene sa tri crne mlade koke španske pasmine, kokoške su uložile odlučan napor da osujete Napoleonove želje. Njihov metod je bio da uzlete na svoje prečke i odatle snesu jaja koja će se zatim smrskati na podu. Napoleon je delovao brzo i nemilosrdno. Naredio je da se kokoškama ukinu sledovanja hrane, i proglasio da će svaka životinja koja da nekoj kokoški makar i zrno žita biti kažnjena smrću. Psi su se pobrinuli da se ova naređenja sprovode. Kokoške su izdržale pet dana, a onda su se predale i vratile u svoja

legla. U međuvremenu je devet kokoški uginulo. Njihova tela su pokopana u voćnjaku, i proglašeno je da su uginule od sindroma preteranog kokodakanja. Vimper nije čuo ništa o ovim događajima, i jaja su isporučivana prema dogovoru, a piljarev kombi je jednom nedeljno dolazio na farmu i preuzimao ih.

Za sve to vreme, Sneško uopšte nije viđen. Krišom se pričalo da se krije na jednoj od susednih farmi, ili u Lisičijoj šumi ili Očupanoj livadi. Napoleon je tada već bio u nešto boljim odnosima sa drugim farmerima nego pre. Desilo se da se u dvorištu nalazila gomila balvana, tu naslaganih pre deset godina kada je raskršena bukova šuma. Bili su dobro osušeni, i Vimper je posavetovao Napoleona da ih proda; i gospodin Pilkington i gospodin Frederik su jedva čekali da ih kupe. Napoleon se premišljao kome od njih dvojice da ih proda, ne mogavši da donese odluku. Primećeno je da kad god bi naizgled bio blizu postizanja sporazuma sa Frederikom, objavljivano je da je Sneško u Lisičijoj šumi, dok bi se kada je bio naklonjeniji Pilkingtonu pričalo da je Sneško u Očupanoj livadi.

Iznenada je u rano proleće otkriveno nešto što je svakoga uznemirilo. Sneško je noću potajno dolazio na farmu!

Životinje su bile toliko uznemirene da su jedva mogle da spavaju u svojim štalama. Rečeno je da se on svake noći prikrađao sakriven tamom i izvodio razne nepodopštine. Krao je kukuruz, obarao kante s mlekom, lomio jaja, gazio leje u povrtnjaku i glodao koru na stablima voća. Kad god bi nešto krenulo po zlu, postao je običaj da se to pripiše Snešku. Ako bi se polomio prozor ili zapušio odvod, neko bi obavezno rekao kako je Sneško došao po noći i to uradio, a kada je izgubljen ključ od skladišne šupe, čitava farma je bila uverena da ga je Sneško bacio u bunar. Veoma čudno je bilo to što su, i kada je izgubljeni ključ pronađen ispod vreće brašna, životinje i dalje nastavile da veruju u to. Krave su jednoglasno tvrdile da se Sneško uvlačio u njihove štale i muzao ih dok su spavale. Za pacove, koji su te zime izazivali dosta nevolje, rečeno je da su i oni u savezu sa Sneškom.

Napoleon je naložio da se sprovede sveobuhvatna istraga o Sneškovim aktivnostima. U pratnji svojih pasa, on se zaputio u temeljan obilazak i pregled svih zgrada na farmi, dok su ga druge životinje s poštovanjem pratile na odstojanju. Posle nekoliko koraka, Napoleon bi zastajao i njuškao zemlju u potrazi za Sneškovim tragovima, koje je, kako je rekao, mogao da otkrije po mirisu. Njuškao je po svim uglovima, u štali, u ambaru, u kokošinjcima, u povrtnjaku, i skoro svuda je pronašao Sneškove tragove. Spustio bi njušku na zemlju, nekoliko puta duboko ušmrknuo, i uzviknuo strašnim glasom:

„Sneško! Bio je ovde! Jasno mogu da ga namirišem!” a na reč Sneško svi psi bi se oglasili režanjem od kog se ledila krv u žilama i iskezili zube.

Životinje su bile krajnje uplašene. Njima je izgledalo da je Sneško neka vrsta nevidljivog prisustva, koje prožima vazduh oko njih i preti im svim mogućim opasnostima. Uveče ih je Skičalo okupio, i sa uzrujanim izrazom lica im rekao kako ima da im saopšti važne vesti.

„Drugovi!” vikao je Skičalo, poskakujući u mestu sitnim i nervoznim skokovima, otkriveno je nešto užasno. Sneško se prodao Frederiku sa farme Očupana livada, koji kuje zaveru da nas napadne i otme nam farmu! Sneško će mu biti vodič kada napad počne. Ali ima nešto još gore od toga. Mislili smo da je razlog Sneškove pobune bila jednostavno njegova taština i ambicija. Ali grešili smo, drugovi. Zna li šta je bio pravi razlog? Sneško je bio u savezu sa Džonsom od samog početka! On je sve vreme bio Džonsov tajni agent. Sve je to dokazano dokumentima koje je ostavio za sobom, a koje smo tek sada pronašli. Ovo po mom mišljenju objašnjava mnogo toga, drugovi. Zar nismo i sami videli kako je pokušavao na svu sreću, bezuspešno da nas odvede u poraz i uništenje u Bici kod kravlje štale?”

Životinje su bile preneražene. Ovo je bila pokvarenost koja je daleko prevazilazila Sneškovo rušenje vetrenjače. Ali prošlo je nekoliko minuta pre nego što su mogle da u potpunosti shvate značenje onoga što im je rečeno. Sve su se one sećale, ili su mislile da se sećaju, kako su videle Sneška da juriša ispred njih u Bici kod kravlje štale, kako ih je okupljao i hrabrio u svakom jurišu, i kako nije ni na trenutak zastao, čak ni kada su ga meci iz Džonsove puške ranili u leđa. Na početku im je bilo pomalo teško da uvide kako se ovo poklapa s tvrdnjom da je on bio na Džonsovoj strani. Čak je i Bokser, koji je retko postavljao pitanja, bio zbunjen. On je skupio prednje noge ispod sebe, legao na njih, sklopio oči i uz veliki napor uspeo da uobličiti svoje misli.

„Ja u to ne verujem,” rekao je najzad. „Sneško se hrabro borio u Bici kod kravlje štale. Lično sam to video. Zar mu odmah posle toga nismo dali orden 'Životinjskog junaka prve klase?’”

„U tome smo pogrešili, druže. Pošto sada znamo sve je zapisano u tajnim dokumentima koje smo otkrili - da je on zapravo pokušavao da nas namami u propast.”

„Ali bio je ranjen,” nastavio je Bokser, „svi smo videli kako juriša sav okrvavljen.”

„To je bio deo dogovora!” povika Skičalo. „Džonsov hitac ga je samo

okrznuo. Mogao bih to da ti pokažem zapisano njegovim vlastitim rukopisom, kada bi umeo da ga pročitaš. Plan zaverenika je bio da Sneško, u odlučujućem trenutku, da znak za bekstvo i bojno polje prepusti neprijatelju. I malo je nedostajalo da uspe u tome - čak ću vam reći, drugovi, da bi i uspeo da nije bilo našeg junačkog Vođe, druga Napoleona. Zar se ne sećate kako se, baš u trenutku kad su Džons i njegovi ljudi ušli u dvorište, Sneško okrenuo i pobegao, dok su ga mnoge životinje pratile? A zar se ne sećate i da se, baš u tom trenutku, kada se širila panika i kada je izgledalo da je sve izgubljeno, drug Napoleon bacio napred sa pokličem 'Smrt Čovečanstvu!' i zario zube u Džonsovu nogu? Svakako se toga sećate, drugovi?" ciknuo je Skičalo, skačući sa jedne na drugu stranu.

Sada kad je Skičalo tako živo opisao taj prizor, životinjama se činilo da ga se zaista sećaju. U svakom slučaju, sećale su se da je u odlučujućem trenutku bitke, Sneško počeo da beži. Ali Bokser se i dalje osećao pomalo nesigurno.

„Ne verujem da je Sneško na početku bio izdajnik,” rekao je najzad. „Ono što je uradio posle, to je druga priča. Ali verujem da je u Bici kod kravlje štale on bio dobar drug.”

„Naš Vođa, drug Napoleon,” odgovori mu Skičalo, govoreći veoma polako i odlučno, „kategorično je izjavio kategorično, druže da je Sneško bio Džonsov agent od samog početka da, i to dugo pre nego što je uopšte bilo i pomisli o Pobuni.”

„A, to je nešto drugo!” reče Bokser. „Ako to kaže drug Napoleon, mora da je tačno.”

„To je pravi duh, druže!” viknu Skičalo, ali primećeno je da je uputio vrlo ružan pogled Bokseru svojim sitnim žmirkavim okicama. Okrenuo se da pođe, a onda zastao i značajno dodao: „Upozoravam sve životinje na farmi da drže oči širom otvorene. Jer imamo razloga da mislimo kako upravo sada neki od Sneškovih tajnih agenata vrebaju među nama!”

Četiri dana kasnije, u kasno popodne, Napoleon je naredio svim životinjama da se okupe u dvorištu. Kada su svi bili na broju, Napoleon je izašao iz farmerske kuće, noseći obe svoje medalje (pošto je nedavno sebe odlikovao ordenima „Životinjskog junaka prve klase” i „Životinjskog junaka druge klase”), dok je njegovih devet ogromnih pasa poskakivalo za njim, režeći tako da se svim životinjama ježila koža na leđima. Svi su ćutke stajali na svojim mestima, kao da unapred znaju da će se dogoditi nešto užasno.

Napoleon je stajao strogo posmatrajući svoje slušaoce; zatim je ispustio visok i piskav glas. Psi smesta jurnuše napred, uhvatiše četiri svinje za uši i

odvukoše ih, dok su skičale od bola i straha, pred Napoleonove noge. Svinjama su krvarile uši, i psi su okusili krv, pa je na nekoliko trenutaka izgledalo da su potpuno pobesneli. Na opšte zaprepašćenje, njih trojica se baciše na Boksera. Bokser vide da mu se približavaju i isturi jedno svoje ogromno kopito, zahvati psa u letu, i zakova ga za zemlju. Pas prodorno zacvile moleći za milost, a druga dvojica pobegoše podvijenih repova. Bokser pogledom upita Napoleona da li da smrvi psa pod nogom ili da ga pusti. Napoleon promeni izraz lica, oštro naredi Bokseru da pusti psa, na šta Bokser podiže kopito, a pas se odvuče zavijajući, sav izubijan.

Sada se sveopšti metež stišao. Četiri svinje su čekale, drhteći, a na svakoj crti lica im se očitavao osećaj krivice. Napoleon ih tad pozva da priznaju svoje zločine. Bila su to ista ona četiri prasca koji su negodovali kada je Napoleon ukinuo nedeljne Sednice. Bez ikakvih dodatnih podsticaja, oni priznadoše da su bili u tajnom kontaktu sa Sneškom još od njegovog progonstva, da su sarađivali sa njim na uništenju vetrenjače, i da su sa njim sklopili sporazum da predaju Životinjsku farmu gospodinu Frederiku. Dodali su da im je Sneško u poverenju priznao kako je godinama unazad bio Džonsov tajni agent. Kada su dovršili svoje priznanje, psi im smesta raspориše grla, a Napoleon strašnim glasom upita da li bilo koja druga životinja ima nešto da prizna.

Tri kokoške koje su bile kolovođe u pokušaju pobune zbog jaja, sada istupiše i izjaviše da im se Sneško pojavio u snu i podstakao ih da se ne povinuju Napoleonovim naredenjima. One su takođe pogubljene. Zatim istupi guska i priznade da je sakrila šest klasova žita tokom prošlogodišnje žetve i pojela ih po noći. Zatim ovca priznade da je mokrila u pojilo na šta ju je, po njenim rečima, podstakao Sneško a druge dve ovce priznadoše da su ubile starog ovna, naročito odanog Napoleonovog sledbenika, tako što su ga jurile oko lomače dok je patio od kašlja. Sve su ih pogubili na licu mesta. I tako su se ispovesti i pogubljenja nastavili, dok pred Napoleonovim nogama nije ležala gomila leševa a vazduh postao težak od vonja krvi, koji je ovde bio nepoznat od proterivanja Džonsa.

Kada je sve završeno, preostale životinje, osim svinja i pasa, zajedno se odšunjaše napolje. Bile su potresene i potištene. Ni same nisu znale šta je bilo šokantnije izdaja životinja koje su se udružile sa Sneškom ili surova odmazda kojoj su upravo prisustvovala. U starim danima je često bilo podjednako užasnih prizora krvoprolića, ali svima je izgledalo daje to sada mnogo gore, jer se događa među njima samim. Otkad je Džons otišao sa farme, pa sve do danas, nijedna životinja nije ubila drugu životinju. Nije bio

ubijen čak ni neki pacov. Popele su se na brežuljak na kome je stajala dopola dovršena vetrenjača i sve zajedno legle kao da pokušavaju da se međusobno zagreju Klover, Mjuriel, Bendžamin, krave, ovce i čitavo jato kokoški i gusaka zapravo svi osim mačke, koja je iznenada nestala upravo pre nego što je Napoleon naredio životinjama da se okupe. Neko vreme niko nije progovarao. Samo je Bokser ostao da stoji. Nespokojno se vrzmao napred i nazad, šibajući se dugačkim crnim repom po bokovima i povremeno se oglašavajući tihom njiskom u znak iznenađenosti. Najzad je rekao:

„ Ja ovo ne razumem. Ne bih verovao da se takve stvari mogu dešavati na našoj farmi. Mora da san ama nešto nije u redu. Rešenje je, kako ja to vidim, u tome da radimo vrednije. Od sada ću ujutro ustajati pola sata ranije.”

I on se tromim koracima uputi prema kamenolomu. Kada je stigao tamo, sakupio je dva tovara kamena za redom i odvuкао ih do vetrenjače pre nego što se povukao na počinak.

Životinje su se pripile uz Klover, ništa ne govoreći. Sa brežuljka na kom su ležale pružao se širok pogled na seoski predeo oko njih. Videle su veći deo Životinjske farme dugi pašnjak koji se pružao sve do glavnog puta, polje žita, šumarak, pojilište, uzorana polja na kojima je gusto iznikla mlada zelena pšenica, i crvene krovove građevina na farmi, iz čijih se dimnjaka izvijao dim. Bilo je vedro prolećno veče. Trava i bujno izrasle živice sijale su zlatnom bojom pod kosim zracima sunca. Nikada farma a setile su se uz neku vrstu iznenađenja da je to njihova vlastita farma, svaki njen pedalj bio je njihovo vlasništvo nije životinjama izgledala tako privlačno. Dok je Klover gledala niz obronak, oči joj se ispuniše suzama. Da je umela da izrazi svoje misli, rekla bi da ovo nije ono što su nameravali da postignu kad su se pre više godina dale na posao da svrgnu ljudsku rasu. Ovi prizori pokolja i užasa nisu bili ono što su iščekivali one noći kada ih je stari Major prvi put podstakao na pobunu. Kad bi ona sama imala ikakvu sliku budućnosti, to bi bilo društvo životinja oslobođenih gladi i biča, društvo ravnopravnih životinja, u kome svaka od njih radi u skladu sa svojim mogućnostima, one jake štite slabe, kao što je ona štitila poslednje leglo pačića svojom prednjom nogom u noći Majorovog govora. Umesto toga ona nije znala zašto stigli su do toga da se niko nije usuđivao da kaže šta misli, da svuda lutaju strašni, iskeženi psi, i da moraš da gledaš kako tvoje drugove kidaju na komade nakon što su priznali svoje neverovatne zločine. U njenoj glavi nije bilo pomisli o neposlušnosti ili pobuni. Znala je da je sada, čak i ovako kako stvari stoje, daleko bolje nego što je bilo u Džonsovo vreme, i da je pre svega neophodno sprečiti povratak ljudskih biča. Šta god se desilo ona će ostati verna, raditi vredno, izvršavati

naređenja koja joj budu data, i prihvatati Napoleonovo vodstvo. Ali ipak, ona i ostale životinje se nisu nadale ovome, to nije bilo ono za šta su se mučile i trudile. Nisu zbog ovoga gradile vetrenjaču i izlagale se mecima iz Džonsove puške. Tako je ona razmišljala, iako su joj nedostajale reči da ovo izrazi.

Na kraju je, osećajući daje to na neki način zamena za reči koje nije uspevala da pronade, počela da peva Životinje Engleske. Ostale životinje koje su sedele oko nje prihvatiše pesmu i otpevaše je tri puta zaredom vrlo melodično, ali sporo i tužno, na način na koji je nikada pre nisu pevale.

Upravo su je otpevale po treći put kad im priđe Skičalo, u pratnji dva psa, odajući utisak da ima nešto važno da im kaže. Objavio je da su, specijalnim ukazom druga Napoleona, Životinje Engleske ukinute. Od sada je pevanje te pesme bilo zabranjeno.

Životinje su bile zapanjene.

„Zašto?” uzviknu Mjuriel.

„To nam više nije potrebno, drugarice,” ukočenim glasom joj odgovori Skičalo. „Životinje Engleske su bile pesma Pobune. Ali Pobuna je sada dovršena. Pogubljenje izdajnika ovog popodneva bilo je njen završni čin. Poraženi su i unutrašnji i spoljni neprijatelji. U Životinjama Engleske smo izrazili svoju čežnju za boljim društvom u danima koji će doći. Ali to društvo je sada ostvareno. Jasno je da ova pesma više nema nikakvu svrhu.”

Iako su bile uplašene, neke životinje bi se možda pobunile, ali u tom trenutku se ovce dadoše u svoje uobičajeno blejanje, „Četiri noge dobre, dve noge loše,” koje se nastavilo nekoliko minuta i stavilo tačku na raspravu.

Tako se pesma Životinje Engleske više nije čula. U zamenu za nju je pesnik Minimus komponovao drugu pesmu koja je počinjala rečima:

Životinjska farma, Životinjska farma,

Nikada ja ti neću naškoditi stvarno!

i ona je pevana svakog nedeljnog jutra posle podizanja zastave. Ali nekako je životinjama delovalo da ni njene reči ni melodija nisu ni blizu Životinja Engleske.

Osmo poglavlje

Nekoliko dana potom, kada je užas izazvan pogubljenjima minuo, neke od životinja su se setile ili bar pomislile da su se setile da je Šesta zapovest glasila „Nijedna životinja neće ubiti drugu životinju.” I mada niko nije bio baš spreman da to pominje pred svinjama ili psima, postojao je utisak da se ubistva koja su se odigrala ne uklapaju sa njom. Klover je zatražila od Bendžamina da joj pročita Šestu zapovest, a kada je Bendžamin kao i obično rekao da neće da se petlja u takve stvari, povelala je sa sobom Mjuriel. Mjuriel joj je pročitala Zapovest. Glasila je ovako: „Nijedna životinja neće ubiti drugu životinju bez razloga.” Iz nekog razloga, poslednje dve reči bile su iščilele iz pamćenja životinja. Ali one su sada videle da Zapovest nije bila prekršena; pošto je očigledno postojao dobar razlog da se ubiju izdajnici koji su se udružili sa Sneškom.

Cele te godine životinje su radile još napornije nego prethodne. Ponovo izgraditi vetrenjaču, sa zidovima dvostruko debljim nego ranije, i dovršiti je do za to određenog datuma, naporedo sa redovnim poslom na farmi, predstavljalo je zastrašujuće težak posao. Bilo je dana kada je životinjama izgledalo da rade duže i ne hrane se ništa bolje nego u Džonsovo vreme. Nedeljom ujutro bi im Skičalo, držeći papkom dugački namotaj papira, čitao niz brojki koje su pokazivale da je proizvodnja svih prehrambenih artikala uvećana za dvesta posto, trista posto, ili petsto posto, u zavisnosti od slučaja do slučaja. Životinje nisu videle razloga da mu ne veruju, pogotovo zbog toga što više nisu mogle sasvim jasno da se sete kakvi su uslovi života bili pre Pobune. Svejedno, bilo je dana kada su osećale kako bi radije da imaju manje brojki a više hrane.

Sva naređenja su sada izdavana preko Skičala ili neke druge svinje. Sam Napoleon nije viđan u javnosti češće od jednom u dve nedelje. Kada bi se pojavio, pratila ga je ne samo njegova svita pasa nego je ispred njega stupao i crni petlić koji je služio kao neka vrsta trubača, i glasno bi zakukurikao pre nego što Napoleon progovori. Pričalo se da je čak i u farmerskoj kući

Napoleon stanovao u posebnim prostorijama, izdvojen od ostalih. Jeo je sam, dok su ga dva psa posluživala, i uvek iz Kraun Derbi posuđa koje je držano u staklenoj vitrini u dnevnom boravku. Takođe je objavljeno da će se pucati iz puške svake godine na Napoleonov rođendan, kao i na druge dve značajne godišnjice.

O njemu se više nikada nije govorilo samo kao o Napoleonu. Uvek je pominjan na zvaničan način kao „naš Vođa, drug Napoleon,” a svinje su volele da mu izmišljaju titule kao što je Otac svih životinja, Užas ljudskog roda, Zaštitnik ovčijeg tora, Prijatelj pačića i tome slično.

U svojim govorima Skičalo je, sa obrazima mokrim od suza, govorio o Napoleonovoj mudrosti i dobroti njegovog srca, dubokoj ljubavi koju je osećao prema svim životinjama, a naročito prema onim nesrećnim životinjama koje još uvek žive u neznanju i ropstvu na drugim farmama. Postao je običaj da se Napoleonu pripisuju zasluge za svako dostignuće i svaki srećan događaj. Često se moglo čuti kako jedna kokoška govori drugoj, „Pod upravom našeg Vođe, druga Napoleona, snela sam pet jaja za šest dana;” ili bi dve krave, u slast pijući na pojilištu, uzviknule, „Zahvaljujući predvodništvu druga Napoleona, ova voda ima izvanredan ukus!” Opšte raspoloženje na farmi dobro je izraženo u pesmi nazvanoj Drug Napoleon, koju je komponovao Minimus i koja je glasila ovako:

Prijatelju siročadi!

Izvoru blaženstva svog!

Pomijara gospodaru!

O, dušu mi plamen obuzima

Kad gledam sjaj oka tvog;

Mirne i pouzdane su one

Kao sunce na nebesima.

Druže Napoleone!

Ti si davalac svakog dobra

Koje vole stvorenja tvoja,

Dvaput na dan punog stomaka

Na čistoj slami opružena;

*Velika il' mala, zverka svaka
U štali svojoj mirno drema
Jer nad svakom bdi on,
Naš Vođa, Drug Napoleon!
Kad bih ja imao malo prase,
Još pre nego što sasvim poraste,
Čak možda još sisanče kao,
Naučio bi da ti odan bude on
Da, i prvo što bi proskičao
Bilo bi ime „Drug Napoleon!”*

Napoleon je odobrio pesmu i naložio da je ispišu na zidu velike štale, na suprotnoj strani u odnosu na Sedam zapovesti. Iznad nje je postavljen Napoleonov portret iz profila, koga je belom bojom naslikao Skičalo.

U međuvremenu, uz posredovanje Vimpera, Napoleon se upustio u složene pregovore sa Frederikom i Pilkingtonom. Gomila drvene građe još nije bila prodana. Od ove dvojice farmera, Frederik je bio zainteresovaniji da je se dočepa, ali nije hteo da ponudi razumnu cenu. Istovremeno su ponovo počele da kruže glasine kako Frederik i njegovi ljudi kuju zaveru da napadnu Životinjsku farmu i unište vetrenjaču, građevinu koja je u njemu podstakla besnu zavist. Znalo se da se Sneško i dalje skriva na farmi Očupano polje. Usred leta, životinje je uzbunila vest da su tri kokoške istupile i priznale kako su se, na Sneškov podsticaj, uključile u zaveru za ubistvo Napoleona. One su odmah pogubljene i preduzete su nove mere predostrožnosti kako bi se očuvala Napoleonova bezbednost. Njegov krevet su noću čuvala četiri psa, po jedan u svakom uglu, a mladi prasac po imenu Crvenooki dobio je zadatak da isproba svaku hranu pre nego što je Vođa pojede, iz straha da bi mogla da bude otrovana.

Otprilike u isto vreme saznalo se da je Napoleon ugovorio prodaju drvene građe gospodinu Pilkingtonu; takođe će sa njim sklopiti i ugovor o redovnoj razmeni određenih proizvoda između Životinjske farme i Lisičije šume. Odnosi između Napoleona i Pilkingtona, iako održavani samo preko Vimpera, sada su bili skoro prijateljski. Životinje nisu verovale Pilkingtonu, pošto je bio ljudsko biće, ali im je on bio mnogo prihvatljiviji od Frederika,

koga su i mrzele i bojale ga se. Kako je leto odmicalo, a radovi na vetrenjači se bližili svom kraju, bilo je sve više glasina o predstojećem podmuklom napadu na farmu. Rečeno je da Frederik namerava da povede protiv životinja dvadeset ljudi naoružanih puškama, a već je podmitio sudije i policiju, tako da, ako bude mogao da se dokopa tapija na Životinjsku farmu, oni mu neće postavljati nikakva pitanja. Štaviše, iz Očupanog polja su procurile užasne priče o surovostima kojim je Frederik podvrgavao svoje životinje. Išibao je jednog starog konja do smrti, izgladnjivao je krave, ubio je psa tako što ga je bacio u peć, uveče se zabavljao terajući petlove da se bore, sa polomljenim žiletima privezanim za noge. Životinjama je krv proključala od besa kada su čuli da se ovakve stvari rade njihovim drugovima, i ponekad su galamile tražeći da im se dopusti da sve zajedno krenu u napad na Očupano polje, isteraju ljude i oslobode životinje. Ali Skičalo ih je posavetovao da se suzdrže od ishitrenih postupaka i da imaju poverenja u strategiju druga Napoleona.

Ipak, neprijateljstvo prema Frederiku i dalje je raslo. Jednog nedeljnog jutra se Napoleon pojavio u štali i objasnio da nikada nije ni nameravao da proda drvenu građu Frederiku; smatrao je da mu je ispod časti, kako je rekao, da posluje sa probisvetima takvog kova. Golubovima koje su i dalje slali da šire vesti o Pobuni, zabranjeno je da slete bilo gde na farmu Lisičija šuma; a takođe im je naređeno i da zamene svoju nekadašnju parolu „Smrt čovečanstvu” parolom „Smrt Frederiku.” U pozno leto razotkrivena je još jedna od Sneškovih spletki. Zasad pšenice bio je pun korova, i otkriveno je da je tokom jedne od svojih noćnih poseta, Sneško umešao seme korova sa semenom pšenice. Gusan koji je bio saučesnik u zaveri, priznao je svoju krivicu Skičalu i smesta je izvršio samoubistvo progutavši smrtonosne bobice velebilja. Životinje su sada takođe saznale i da Sneško nikada nije dobio kao što su mnoge od njih do tada verovala orden „Životinjski junak prve klase.” Ovo je bila puka legenda koju je negde posle Bitke kod kravlje štale proširio sam Sneško. Daleko od toga da je bio odlikovan, on je zapravo bio prekoren zbog kukavičluka koji je pokazao u bici. Ponovo su to neke životinje slušale sa izvesnom zbunjenošću, ali Skičalo je uskoro uspeo da ih ubedi kako ih pamćenje loše služi.

U jesen, uz ogroman, iscrpljujući trud jer je skoro u isto vreme trebalo sakupiti letinu završena je gradnja vetrenjače. U njoj je tek trebalo instalirati Mehaničke naprave, i Vimper je ugovarao njihovu kupovinu, ali sama građevina je bila dovršena. Uprkos svim teškoćama, bez obzira na neiskustvo, na primitivno oruđe, zlu sreću i Sneškove spletki, posao je dovršen tačno u za to predviđen dan! Izmorene ali ponosne, životinje su neprestano obilazile oko svog remek-dela, koje je u njihovim očima bilo još lepše nego kada je

sagrađeno prvi put. Štaviše, zidovi su bili dvostruko deblji nego ranije. Sada nije moglo da ih obori ništa osim eksploziva! A kada su pomislile na to kako su teško radile, kakva su obeshrabrenja nadvladale, i na ogromnu razliku u svojim životima koja će nastati kada krila počnu da se okreću i kada proradi dinamo mašina kada su pomislile na sve ovo, prošao ih je umor i poskakivale su oko vetrenjače, oglašavajući se pobjedničkim pokličima. I sam Napoleon, u pratnji svojih pasa i svog petlića, došao je da izvrši inspekciju čitavog posla; lično je čestitao životinjama na njihovom dostignuću i objavio da će se postrojenje zvati Napoleonova vetrenjača.

Dva dana kasnije, životinje su sazvane na vanredni sastanak u štali. Zanemele su od iznenađenja kad je Napoleon obznanio da je prodao gomilu drvene građe Frederiku. Sutra će stići Frederikova kola i početi da je odvoze. Za sve vreme svog prividnog prijateljstva sa Pilkingtonom, Napoleon je zapravo bio u tajnom sporazumu sa Frederikom.

Svi odnosi sa Lisičijom šumom su prekinuti; Pilkingtonu su poslate uvredljive poruke. Golubovima je rečeno da izbegavaju farmu Očupano polje i zamene parolu „Smrt Frederiku” sa „Smrt Pilkingtonu.” Istovremeno je Napoleon ubeđivao životinje da su priče o predstojećem napadu na Životinjsku farmu bile potpuno neistinite, a priče o Frederikovoju okrutnosti prema njegovim životinjama u ogromnoj meri preuveličane. Sve te glasine verovatno su poticale od Sneška i njegovih agenata. Sada je izgledalo da se on, uostalom, i ne krije na Očupanom polju, i da zapravo nikada u životu nije bio tamo; on je živeo u priličnoj raskoši, kako je rečeno u Lisičijoj šumi, i u stvarnosti ga je godinama unazad plaćao Pilkington.

Svinje su bile oduševljene Napoleonovim lukavstvom. Time što je naizgled bio prijateljski nastrojen prema Pilkingtonu, on je primorao Frederika da podigne ponudu za drvenu građu za dvanaest funti. Ali nadmoć Napoleonovog uma, rekao je Skičalo, pokazivala se u činjenici da on nikome nije verovao, čak ni Frederiku. Frederik je hteo da plati balvane nečim što se zvalo ček, što je izgleda bilo parče papira na kome je bilo ispisano obećanje o plaćanju. Ali Napoleon je bio previše mudar za njega. On je zahtevao isplatu u pravim novčanicama od pet funti, koje su morale da mu budu predate pre nego što balvani budu odvezeni. Frederik je odmah platio; a iznos je bio dovoljan za kupovinu mehanizacije za vetrenjaču.

U međuvremenu je drvena građa bila odvezena na brzinu. Posle toga, sazvan je još jedan vanredni sastanak u štali da bi životinje pregledale Frederikove novčanice. Svetački se osmehujući, nakićen sa oba svoja odlikovanja, Napoleon je ležao na postelji od slame na platformi, sa novcem

uredno naslaganim u porculansku činiju iz kuhinje pored svog boka. Životinje su polako prolazile pored njega, i svaka je mogla da gleda u novac do mile volje. A Bokser je spustio njušku da onjuši novčanice, i te tanke bele stvarčice su poletele i zašuštale od njegovog daha.

Tri dana kasnije nastala je užasna zbrka. Vimper je, samrtnički bledog lica, dojurio stazom na svom biciklu, u dvorištu ga samo bacio na zemlju i utrčao pravo u farmersku kuću. Sledećeg trenutka se začuo prigušeni urlik besa iz Napoleonovih odaja. Vesti o onome što se dogodilo proširile su se po farmi kao požar. Novčanice su bile falsifikovane! Frederik je drvnu građu dobio besplatno!

Napoleon je smesta sazvaio životinje na skup i strašnim glasom osudio Frederika na smrtnu kaznu. Kada bude uhvaćen, rekao je, Frederika treba živog skuvati. Istovremeno ih je upozorio da se posle ovog podmuklog čina može očekivati nešto još gore. Frederik i njegovi ljudi svakog časa mogu izvesti svoj dugo očekivani napad. Na sve prilaze farmi postavljeni su stražari. Pored toga, četiri goluba su poslata u Lisičiju šumu sa porukom pomirenja, u nadi da bi se sa Pilkingtonom ponovo mogli uspostaviti dobri odnosi.

Napad je usledio već sledećeg jutra. Životinje su doručkovale, kada izvidnici dojuriše sa vestima da su Frederik i njegovi sledbenici već prošli kroz kapiju sa pet zasuna. Životinje smelo požuriše da ih presretnu, ali ovog puta ih nije čekala laka pobeda kakvu su ostvarili u Bici kod kravlje štale. Nasuprot njima je bilo petnaest ljudi, sa najmanje šest pušaka u rukama, i oni zapucaše čim su prišli na petnaest metara razdaljine. Životinje nisu mogle da se suprotstave strašnoj paljbi i bolnim ranama od metaka, i uprkos Napoleonovim i Bokserovim naporima da ih okupe u borbeni poredak, one su ubrzo bile potisnute. Većina je bila ranjena. Povukle su se u građevine na farmi i oprezno virile kroz pukotine i rupe u daskama. Čitav veliki pašnjak, uključujući i vetrenjaču, pao je u ruke neprijatelja. Na trenutak je čak i Napoleon delovao izgubljeno. Koraćao je napred-nazad bez ijedne reči, dok mu se rep ukočeno trzao. Čežnjivi pogledi upućivani su prema Lisičijoj šumi. Kad bi im Pilkington i njegovi ljudi pomogli, još bi bilo šanse za pobeđu. Ali u tom trenutku se vratiše četiri goluba koji su tamo poslali prethodnog dana, a jedan od njih je nosio parče papira koje je poslao Pilkington. Na njemu su bile napisane reči: „Tako vam i treba.” U međuvremenu se Frederik sa svojim ljudima zaustavio kod vetrenjače. Životinje su ih posmatrale, i među njima se proširi žagor razočarenja. Dvojica ljudi izvadiše pajser i macolu. Nameravali su da sruše vetrenjaču.

„Nemoguće!” viknu Napoleon. „Napravili smo predebele zidove da bi im

to pošlo za rukom. Ne bi mogli da ih sruše ni za nedelju dana. Hrabro, drugovi!”

Ali Bendžamin je pažljivo posmatrao šta ljudi rade. Ona dvojica sa pajserom i macolom bušili su rupu pri dnu vetrenjače. Polako, izgledajući skoro kao da se zabavlja, Bendžamin zaklima svojom dugačkom njuškom.

„Tako sam i mislio,” reče on. „Zar ne vidite šta rade? Sada će nagurati eksploziv u tu rupu.”

Životinje su uplašeno čekale. Niko se nije usudio da napusti sklonište. Posle nekoliko minuta su videle kako ljudi beže na sve strane. Zatim se začuo zaglušujući prasak. Golubovi zalepršaše u vazduh a sve životinje, osim Napoleona, baciše se ničice i sakriše glave. Kada su ponovo ustale, ogromni oblak crnog dima dizao se sa mesta na kome je nekada stajala vetrenjača. Povetarac polako rastera dim. Vetrenjača više nije postojala!

Kad to videše, životinjama se vrati hrabrost. Strah i očaj koji su osećale trenutak ranije, pretvorio se u bes izazvan ovim zlim, prezrenja dostojnim činom. Podiže se silan osvetnički krik, i ne čekajući dodatna naređenja, životinje sve kao jedna jurnuše pravo na neprijatelja. Ovog puta nisu obraćale pažnju na nemilosrdnu paljbu koja ih je zasula kao grad. Bila je to divlja, ogorčena borba. Ljudi su stalno iznova pucali, a kada su im se životinje približile, udarali su ih štapovima i gazili teškim čizmama. Krava, tri ovce i dve guske su poginule, a skoro sve životinje su bile ranjene. Čak je i Napoleonu, koji je usmeravao borbena dejstva iz pozadine, metak otkinuo vrh repa. Ali ni ljudi nisu prošli bez povreda. Trojici su glave slomljene udarcima Bokserovih kopita; jednom je krava rogom probola stomak; drugom su Džesi i Zvončica skoro rastrgle pantalone. A kada se devet pasa iz Napoleonove lične garde, kojima je on naredio da zaobiđu neprijatelje zaklonjeni živicom, pojavilo iznenada, uz divlji lavež, ljude obuze panika. Videli su da su u opasnosti da budu opkoljeni. Frederik doviknu svojim ljudima da se izvlače dok im je prolaz još slobodan, i sledećeg trenutka neprijatelji kukavički pobegoše, spasavajući goli život. Životinje su ih progonile sve do kraja polja, zadajući im poslednje udarce dok su se probijali kroz trnovitu živicu.

Pobedile su, ali su bile premorene i krvarile su. Počele su polako da šepaju nazad ka farmi. Prizor njihovih mrtvih drugova opruženih po livadi natera nekima suze na oči. U tišini prepunoj tuge, zastale su na mestu gde je nekada stajala vetrenjača. Da, nje više nema; skoro i poslednji trag njihovog mukotrpnog rada je nestao! Čak su i temelji bili delimično uništeni. A ovog puta nisu mogli da, kao ranije, upotrebe rasuto kamenje za njenu ponovnu

gradnju. Ovog puta je nestalo i kamenje. Snaga eksplozije ga je razbacala na stotine metara daleko. Bilo je to kao da vetrenjače nikada nije ni bilo.

Dok su prilazili farmi, poskakujući im u susret dođe Skičalo, koji je za vreme bitke na neobjašnjiv način nestao, mašući repom i sijajući od zadovoljstva. A životinje začuše, iz pravca farme, svečani prasak puške.

„Zbog čega se puca iz puške?” upita Bokser.

„Da proslavimo pobedu!” povika Skičalo.

„Kakvu pobedu?” reče Bokser. Kolena su mu krvarila, izgubio je potkovicu i kopito mu se rascepilo, a u zadnjoj nozi je imao desetak metaka.

„Kakvu pobedu, druže? Pa zar nismo oterali neprijatelje sa naše zemlje svete zemlje Životinjske farme?”

„Ali oni su uništili vetrenjaču. A radili smo na njoj dve godine!”

„Kakve to ima veze? Izgradićemo drugu vetrenjaču. Izgradićemo šest vetrenjača ako to poželimo. Ti druže ne umeš da ceniš veličinu onoga što smo upravo uradili. Neprijatelj je bio zauzeo samu ovu zemlju na kojoj sada stojimo. A sada zahvaljujući vođstvu druga Napoleona ponovo smo osvojili svaki njen pedalj!”

„Onda smo ponovo osvojili ono što smo i pre imali,” reče Bokser.

„U tome i jeste naša pobeda,” odvrati Skičalo.

Životinje su se dovukle u dvorište. Boksera su mnogo bolele rane od metaka. On je pred sobom video težak rad izgradnje vetrenjače od temelja, i u mislima se već pripremao za taj zadatak. Ali po prvi put mu je palo na pamet da ima jedanaest godina i da njegovi ogromni mišići možda više nisu ono što su nekad bili.

Ali kada su životinje videle zelenu zastavu kako leprša, i ponovo čule plotun iz puške sve ukupno je iz nje pucano sedam puta i saslušale govor koji je Napoleon održao, čestitajući im na hrabrom držanju, izgledalo im je da su ipak izvojevale veliku pobedu. Žrtvama je priređena svečana sahrana. Bokser i Klover su vukli taljige koje su ovom prilikom služila kao pogrebna kola, a sam Napoleon je išao na čelu pogrebne povorke. Čitava dva dana su posvećena proslavi pobjede. Bilo je pesama, govora, i još pucanja iz puške, a svim životinjama je uručena po jedna jabuka kao specijalni poklon, dok je svaka ptica dobile po dve merice žita, a svaki pas po tri pseća biskvita. Objavljeno je da će bitka biti nazvana Bitkom kod vetrenjače, i da je Napoleon uveo novo odlikovanje, Orden zelene zastave, koji je dodelio sam

sebi. U opštem slavlju, zaboravljen je nesrećni slučaj sa lažnim novčanicama.

Nekoliko dana kasnije, svinje su u podrumima farmerske kuće naišle na sanduk viskija. Nisu ga videle kad su se uselile. Te noći se iz farmerske kuće čulo glasno pevanje u kome se, na opšte iznenađenje, čuo prizvuk Životinja Engleske. Otprilike u pola deset, životinje su jasno videle Napoleona, sa starim polucilindrom gospodina Džonsa na glavi, kako izlazi na zadnja vrata, munjevitom brzinom juri u krug po dvorištu, pa zatim ponovo nestaje u kući. Ali ujutro je u farmerskoj kući vladala duboka tišina, kao da se nijedna svinja nije uopšte pomerala. Bilo je skoro devet sati kada se pojavio Skičalo, hodajući sporo i pokunjeno, mutnih očiju i mlitavog repa, delujući veoma bolesno. Okupio je životinje i rekao da mora da im saopšti jednu užasnu vest. Drug Napoleon umire!

Začulo se glasno naricanje. Ispred vrata farmerske kuće su prostrli slamu, i životinje su tuda išle na prstima. Sa suzama u očima, pitale su jedna drugu šta da rade ako ostanu bez svog Vođe. Šušvalo se da je Sneško ipak uspeo da otruje Napoleonovu hranu. U jedanaest je Skičalo izašao da saopšti još jednu objavu. Kao svoje poslednje delo na ovom svetu, drug Napoleon je izdao važan ukaz: uživanje alkohola će biti kažnjavano smrću.

Međutim, Napoleonu je izgleda do uveče bilo malo bolje, i sledećeg jutra je Skičalo već mogao da im kaže kako je on na putu da se sasvim oporavi. Tog dana uveče Napoleon je ponovo počeo da radi, a sledećeg dana se pročulo da je naložio Vimperu da u Vilingodnu kupi neke knjižice o vrenju i destilaciji. Nedelju dana kasnije Napoleon je izdao naređenje da se preore poljanica iza voćnjaka, koja je prethodno bila namenjena da bude izdvojen pašnjak za životinje koje više ne mogu da rade. Nagovešteno je da je pašnjak ispošćen i da ga je potrebno ponovo zasejati; ali uskoro se saznalo da Napoleon namerava da na njemu posadi ječam.

Otprilike u to vreme desio se čudan događaj koji skoro niko nije mogao da razume. Jedne noći, otprilike u ponoć, začula se glasna lomljava u dvorištu, i životinje istrčaše iz štala. Noć je bila svetla od mesečine. U podnožju zadnjeg zida velike štale, na kome je bilo ispisano Sedam zapovesti, ležale su merdevine prelomljene na dva dela.

Skičalo, na trenutak omamljen, opružio se pored njih, a oko njega su bili razbacani fenjer, četka i prevrnuta kanta bele boje. Psi odmah obrazovaše обруč oko Skičala, i otpratiše ga do farme čim je bio u stanju da ponovo hoda. Nijedna životinja nije imala nikakvu predstavu o tome šta bi ovo moglo da znači, osim starog Bendžamina, koji značajno klimnu njuškom, kao da je sve razumeo, ali ne htede ništa da kaže.

Ali nekoliko dana kasnije, Mjuriel iznova čitajući Sedam zapovesti primeti da je postojala još jedna među njima koju su životinje pogrešno upamtile. One su mislile da Peta zapovest glasi: „Nijedna životinja ne sme piti alkohol.” ali tu su bile i dve reči na koje su one zaboravile. Zapovest je zapravo glasila: „Nijedna životinja ne sme piti alkohol prekomerno!

Deveto poglavlje

Bokserovom povređenom kopitu trebalo je mnogo vremena da zaraste. Životinje su počele sa ponovnom izgradnjom vetrenjače istog dana kada su proslave u čast pobeđe završene. Bokser je odbio da uzme makar i jedan slobodan dan, i smatrao je pitanjem časti da ne dopusti da ostali vide kolike bolove trpi. Uveče bi nasamo priznao Klover da mu kopito zadaje velike muke. Klover mu je lečila kopito melemom koji je napravila od biljki koje je prethodno sažvakala, a i ona i Bendžamin su nagovarali Boksera da se manje napreže. „Konjska pluća ne traju večno,” govorila bi mu ona. Ali Bokser je nije slušao. Rekao je da ima još samo jednu istinsku želju da vidi kako vetrenjača radi punom parom pre nego što zađe u godine kada će prestati da radi.

Na početku, kada su prvi put doneti zakoni Životinjske farme, određeno je da konji i svinje idu u penziju sa dvanaest godina, krave sa četrnaest, psi sa devet, ovce sa sedam, a kokoške i guske sa pet godina starosti. Dogovoreno je da se ostarelim životinjama isplaćuju pozamašne starosne penzije. Do sad se zapravo nijedna životinja nije povukla u penziju, ali u zadnje vreme se o ovoj temi sve više raspravljalo. Sada kad je poljanica iza voćnjaka namenjena za sejanje ječma, šuškalu se da će ugao velikog pašnjaka biti ograđen i pretvoren u mesto za ostarele životinje. Za konja će, govorilo se, penzija iznositi dva i po kilograma žita na dan i, zimi, sedam kilograma zobi, uz šargarepu ili možda jabuku na praznike. Bokser će svoj dvanaesti rođendan dočekati krajem sledećeg leta.

Međutim, živelo se teško. Zima je bila hladna kao i prethodna, a hrane je bilo čak i manje. Sledovanja su ponovo smanjena, osim psima i svinjama. Previše stroga jednakost u sledovanjima, objasnio je Skičalo, bila bi suprotna načelima animalizma. On ionako nije imao teškoća u dokazivanju drugim životinjama da njima zapravo ne manjka hrane, kako god to prividno izgledalo. U ovom trenutku je svakako ustanovljeno da je neophodno prerasporediti sledovanja (Skičalo je uvek govorio o tome kao

„preraspoređivanju” a nikada kao o „smanjenju”), ali u poređenju sa vremenom kada je vladao Džons, poboljšanje je bilo ogromno. Navodeći podatke prodornim glasom, on im je do detalja dokazivao kako imaju više zobi, više sena i više repe nego u Džonsovo vreme, da kraće rade, da je voda koju piju boljeg kvaliteta, da žive duže, da preživljava veći broj njihovih mladunaca, i da imaju više slame u svojim štalama i manje pate od ujeda buva. Životinje su poverovale u svaku reč koju je izgovorio. Istinu govoreći, Džons i sve ono što je on predstavljao skoro su im izbledeli iz svesti. One su znale da je sadašnji život težak i oskudan, da su često gladne i da im je hladno, i da obično ne rade samo kada ne spavaju. Ali nesumnjivo je u staro vreme bilo gore. Rado su verovala u to. Osim toga, u to vreme su bile robovi a sada su slobodne, a u tome i jeste bila čitava razlika, kao što Skičalo nije propustio da naglasi.

Sada je bilo mnogo više usta za hranjenje. U jesen su se četiri krmače oprasile skoro u isto vreme, donevši na svet ukupno trideset jedno prase. Sva su bila šarena, a pošto je Napoleon bio jedini vepar na farmi, lako je bilo pretpostaviti ko im je otac. Objavljeno je da će kasnije, kada budu kupljene cigle i drvena građa, u bašti ispred kuće biti sagrađena škola. Za sada je mladim svinjama časove držao sam Napoleon u kuhinji farmerske kuće. Vežbali su u bašti, i učili su ih da se ne igraju sa mladima drugih životinja. Otprilike u isto vreme je uspostavljeno pravilo da kada se svinja i druga životinja sretnu na stazi, druga životinja mora da se skloni u stranu; a uz to i da će sve svinje, bez obzira na položaj koji zauzimaju, imati povlasticu da nedeljom nose zelene trake na repovima.

Godina je na farmi bila prilično rodna, ali i dalje je nedostajalo novca. Trebalo je kupiti cigle, pesak i cement za zidanje učionice, a takođe će morati ponovo da se štedi za generator za vetrenjaču. Pored toga su postojali troškovi za petrolej i sveće za kuću, šećer za Napoleonovu trpezu (branio je drugim svinjama da ga koriste, uz objašnjenje da on goji), i sve uobičajene potrepštine kao što su alati, ekseri, žica, ugalj, kanap, staro gvožđe i pseći biskviti. Prodat je plast sena i deo roda krompira, a količina jaja za isporuku je u ugovoru povećana na šest stotina komada nedeljno, tako da su te godine kokoške jedva izlegle dovoljan broj pilića da se održe u istom broju. Sledovanja, već smanjena u decembru, ponovo su smanjena u februaru, i zabranjene su lampe u štalama kako bi se štedeo petrolej. Ali izgledalo je da svinje žive sasvim udobno, i zapravo su dobijale na kilaži. Jednog popodneva krajem februara, topao, raskošan, primamljiv miris kakav životinje nikada pre nisu osetile, počeo da se podiže iz male pivare, odmah iza kuhinje, koja je prestala da se koristi još u Džonsovo vreme. Neko reče da je to miris kuvanog

ječma. Životinje gladno onjušiše vazduh i upitaše se da li im se to sprema topla kaša za večeru. Ali ne pojavi se nikakva topla kaša, a sledeće nedelje je objavljeno da će od sada sav ječam biti rezervisan samo za svinje. Poljana iza voćnjaka već je bila njime zasejana. A uskoro su procurile vesti da sada svaka svinja dnevno dobija kriglu piva, dok sam Napoleon dobija pola burenceta, koje mu uvek sipaju u Kraun Derbi činiju za supu.

Ali ako je i bilo teškoća koje je trebalo podnositi, one su bile delimično uklonjene činjenicom da je sadašnji život bio dostojanstveniji nego onaj pre. Bilo je više pesama, više držanja govora, više svečanih povorki. Napoleon je zapovedio da jednom nedeljno treba da se održi nešto što se zvalo Spontana demonstracija, kojoj je cilj bio da se proslave radni napori i pobede Životinjske farme. U određeno vreme životinje bi ostavile svoj posao i marširale oko objekata farme u vojnom poretku, sa svinjama na čelu, dok su iza njih išli konji, pa krave, ovce, i najzad živina. Psi su stupali na oba krila povorke, a ispred svih je išao Napoleonov crni petlić. Bokser i Klover su zajedno nosili zelenu zastavu sa obeležjem kopita i roga i natpisom, „Živeo drug Napoleon!” Posle toga su se recitovale pesme napisane Napoleonu u čast, a onda je Skičalo držao govor u kome je navodio pojedinosti najnovijeg povećanja proizvodnje namirnica, pa bi se čak povremeno ispalio i hitac iz puške. Ovce su bile najveći ljubitelji Spontane demonstracije, i ako bi se iko žalio (što su neke životinje ponekad i činile, kada u blizini nije bilo pasa ni svinja) kako samo gubi vreme i ne mari mnogo što stoji na hladnoći, ovce bi ga neizostavno učutkale zaglušujućim blejanjem „Četiri noge dobre, dve noge loše!” Ali životinje su većinom uživale u proslavama. Smatrale su utešnim da se podsete kako su, najzad, one zaista same svoji gospodari, i da rade za sebe. Tako da su, što zbog pesama, što zbog svečanih povorki, Skičalovih spiskova sa brojkama, grmljavine puške, kukurikanja petlića i lepršanja zastave, mogle da zaborave da su im stomaci prazni, bar na neko vreme.

U aprilu, Životinjska farma je proglašena republikom, i nastala je potreba da se izabere predsednik. Postojao je samo jedan kandidat, Napoleon, i izabran je jednoglasno. Istog dana je saopšteno da su pronađeni novi dokumenti koji su otkrili dodatne pojedinosti o Sneškovoju povezanosti sa Džonsom. Sada je izgledalo da Sneško nije, kao što su životinje ranije mislile, prosto pokušavao da izgubi Bitku kod kravlje štale pomoću ratnog lukavstva, nego se otvoreno borio na Džonsovoj strani. Zapravo, on je bio taj koji je predvodio ljudske snage, i jurišao je u bitku sa rečima „Živelo čovečanstvo!” na usnama. Rane na Sneškovim leđima, kojih se nekoliko životinja još sećalo da ih je videlo, nanete su Napoleonovim zubima.

Sredinom leta, gavran Mojsije se iznenada ponovo pojavio na farmi, posle višegodišnjeg odsustva. Uopšte se nije promenio, i dalje ništa nije radio, i pevao je istu pesmu o Planini slatkiša kao i uvek. Spustio bi se na prečku, zalepršao svojim crnim krilima, i satima pričao svakome ko bi hteo da ga sluša. „Tamo gore, drugovi,” rekao bi svečanim glasom, pokazujući ka nebu svojim velikim kljunom „tamo gore, tačno na drugoj strani onog mračnog oblaka koji onde vidite tamo je ona, Planina slatkiša, ta srećna zemlja gde ćemo se mi sirote životinje zauvek odmarati od svog teškog rada!” Čak je tvrdio daje tamo bio jednom kada je uzleteo visoko, i da je video večna polja deteline i kolače od belog brašna, i grumenje šećera koje raste na živicama. Mnoge životinje su mu verovala. Njihov sadašnji život je, razmišljale su one, tegoban i oskudan; zar ne bi bilo pravedno i pošteno da negde drugde postoji bolji svet? Međutim, bilo je teško zaključiti kakav su stav prema Mojsiju imale svinje. Sve one su s prezirom izjavile da su njegove priče o Planini slatkiša laži, a ipak su mu dozvolile da ostane na farmi, pa mu čak odobrile i sledovanje od čaše piva dnevno.

Kada mu je kopito zacelilo, Bokser je radio napornije nego ikad. Zapravo, te godine su sve životinje radile kao robovi. Pored redovnog posla na farmi, i ponovne izgradnje vetrenjače, trebalo je izgraditi školu za mlade svinje, a radovi su počeli u martu. Ponekad je teško bilo podneti duge sate rada bez dovoljno hrane, ali Bokser nikada nije posustao. Ni po čemu se nije moglo naslutiti da nema više onu snagu. Samo mu se izgled malo promenio: koža mu je bila manje sjajna nego ranije, a njegova ogromna bedra kao da su se smanjila. Drugi su govorili: „Bokser će se oporaviti kada nikne zelena prolećna trava,” ali proleće je došlo a Bokser se nije ugojio. Ponekad bi na padini ispod vrha kamenoloma, dok je naprezao mišiće vukući težinu neke ogromne stene, izgledalo da ga na nogama održava samo jaka volja. U takvim trenucima se videlo kako njegove usne oblikuju reči „Radiću vrednije”, ali nije više mogao da ih izgovori naglas. Ponovo su ga Bendžamin i Klover upozoravali da pripazi na svoje zdravlje, ali Bokser nije obraćao pažnju. Bližio se njegov dvanaesti rođendan. Nije ga bilo briga šta se dešava; jedino je želeo da sakupi dovoljnu zalihu kamenja pre nego što ode u penziju.

Jedne kasne letnje večeri, po farmi se proćulo kako se nešto dogodilo Bokseru. Izašao je sam da odvuče tovar kamena do vetrenjače. I pokazalo se da su glasine bile istinite. Nekoliko minuta kasnije, doletela su dva goluba sa vešću: „Bokser je pao! Leži na boku i ne može da ustane!”

Životinje su dojurile do brežuljka na kom je stajala vetrenjača. Tamo je ležao Bokser, kraj rude zaprežnih kola, istegnutog vrata, nemoćan čak i da

podigne glavu. Oči su mu bile staklaste a bokovi prekriveni znojem. Tanki potočić krvi curio mu je iz usta. Klover kleknu pored njega.

„Boksere!” zaplakala je, „kako si?”

„Moja pluća,” reče Bokser slabašno. „Nije važno. Mislim da ćete moći da dovršite vetrenjaču bez mene. Sakupljena je prilično velika zaliha kamena. Ionako mi je bilo ostalo samo mesec dana rada. Da ti kažem istinu, jedva sam čekao da se penzionišem. A možda će Bendžamina, pošto je i on već star, pustiti da se penzioniše u isto vreme da mi pravi društvo

„Moramo smesta da dovedemo pomoć reče Klover. „Neka neko otrči i kaže Skičalu šta se dogodilo.”

Sve ostale životinje odmah potrčaše nazad do farmerske kuće da saopšte Skičalu novosti. Ostali su samo Klover i Bendžamin, koji je legao pored Boksera i, ništa ne govoreći, terao muve od njega svojim dugačkim repom. Posle otprilike četvrt sata pojavio se Skičalo, pun brige i saosećanja. Rekao je daje drug Napoleon sa najdubljom tugom primio vest o ovoj nesreći jednog od najodanijih radnika na farmi, i već dogovara slanje Boksera na lečenje u bolnicu u Vilingdonu. Životinjama je bilo pomalo neprijatno zbog ovoga. Osim Moli i Sneška, nijedna druga životinja nikada nije otišla sa farme, i nije im se dopadala pomisao da njihov bolesni drug završi u rukama ljudskih bića. Ipak, Skičalo ih je lako ubedio da veterinar u Vilingdonu može da se pozabavi Bokserovom bolešću na bolji način nego što bi to bilo moguće na farmi. A nekih pola sata kasnije, kada se Bokser donekle oporavio, s teškom mukom se digao na noge i uspeo da odšepa nazad do svoje štale, gde su mu Klover i Bendžamin spremili udobnu postelju od slame.

Sledećih dva dana Bokser je ostao u svojoj štali. Svinje su mu poslale veliku flašu nekog ružičastog leka koji su pronašle u ormariću s lekovima u kupatilu, i Klover ga je Bokseru davala dvaput dnevno posle obroka. Uveče bi ležala u njegovoj štali i pričala sa njim, dok je Bendžamin rasterivao muve. Bokser je tvrdio da mu nije žao zbog toga što se dogodilo. Ako se oporavi kako treba, mogao je očekivati da poživi još tri godine, i jedva je čekao mirne dane koje će provesti u uglu velikog pašnjaka. Konačno će imati slobodnog vremena da uči i unapredi svoje znanje. Nameravao je, kako je rekao, da posveti ostatak života učenju preostalih dvadeset i dva slova alfabetu.

Međutim, Klover i Bendžamin su mogli da budu sa Bokserom samo posle završetka svog radnog vremena, a kola su došla da ga odvezu negde oko podneva. Sve životinje su bile na poslu plevljenja repe pod nadzorom jedne svinje, i zapanjile su se videvši Bendžamina kako galopira iz pravca građevina

na farmi, glasno negodujući. Bilo je to prvi put da su uopšte videle Bendžamina uzbuđenog zapravo, bilo je to prvi put da ga je iko video i da galopira. „Brzo, brzo!” vikao je on. „Dodite odmah! Odvode Boksera!” Ne čekajući naređenja od svinje, životinje prekinuše posao i i pojuriše nazad ka građevinama na farmi. I zaista, u dvorištu su stajala velika zatvorena kola koja su vukla dva konja, sa nekim natpisom sa strane, a na mestu kočijaša sedeo je čovek podmuklog izgleda sa plitkim polucilindrom na glavi. A Bokserova štala je bila prazna.

Životinje se okupiše oko kola. „Zbogom, Bokseru!” vikale su uglas, „zbogom!”

„Budale! Budale!” vikao je Bendžamin, poskakujući oko njih i udarajući po zemlji svojim malim kopitima. „Budale! Zar ne vidite šta piše na stranici kola?”

Na to životinje zastadoše, i zavlada muk. Mjuriel poče da sriče slova. Ali Bendžamin je odgurnu u stranu, i u mrtvoj tišini pročita naglas:

„Alfred Simonds, klanica konja i proizvodnja lepka, Vilingdon. Prodaja kože i koštanog brašna. Snabdevanje odgajivačnica pasa. Zar ne shvatate šta to znači? Boksera odvode u klanicu!”

Svim životinjama se ote vrisak pun užasa. U tom trenutku čovek na kočijaškom sedištu ošinu konje i kola priličnom brzinom krenuše iz dvorišta. Sve životinje su ih pratile, vičući iz sveg glasa. Klover se progura ispred kola. Kola počеше da ubrzavaju. Klover pokuša da pokrene svoje zdepaste noge u galop, ali uspe da ubrza tek do kasa. „Bokseru!” vikala je. „Bokseru! Bokseru! Bokseru!” I baš u tom trenutku, kao da je čuo galamu napolju, Bokserova glava, sa belom prugom duž njuške, pojavi se na prozorčiću na zadnjoj strani kola.

„Bokseru!” povika Klover užasnuto. „Bokseru! Izlazi! Brzo izlazi! Vode te u smrt!”

Sve životinje prihvatiše povik, „Izlazi, Bokseru, izlazi!” Ali kola su već postigla punu brzu i udaljavala se od njih. Nije bilo sigurno da li je Bokser razumeo šta mu je Klover rekla. Ali sledećeg trenutka njegova glava nestade s prozorčića i začuo se zvuk silovitog topota kopita u kolima. Pokušavao je da se probije napolje. Nekada bi nekoliko udaraca Bokserovih kopita smrskalo ovakva kola u iverje. Ali avaj! Snaga ga je napustila; i za nekoliko trenutaka udarci kopita postadoše slabiji i utihnuše. Životinje u očajanju počеше da mole dva konja koji su vukli kola da se zaustave. „Drugovi, drugovi!” vikale su one. „Ne vodite svog brata u smrt!” Ali glupe zveri, prevelike neznalice da

shvate šta se dešava, samo zabaciše uši i ubrzaše korak. Bokserova glava se više ne pojavi na prozoru. Neko se, prekasno, seti da otrči napred i zatvori kapiju sa pet zasuna; ali već sledećeg trenutka kola projuriše kroz nju i munjevitom brzinom nestadoše na putu. Bokser više nikada nije viđen.

Tri dana kasnije objavljeno je da je uginuo u bolnici u Vilingdonu, uprkos tome što mu je pružena sva nega koja se može pružiti konju. Skičalo je došao da prenese vesti ostalima. On je, kako je rekao, bio s Bokserom u njegovim poslednjim trenucima.

„Bio je to najpotresniji prizor koji sam ikada video!” reče Skičalo, podižući papak da obriše suzu. „Bio sam pored njegove samrtničke postelje do poslednjeg časa. A na kraju, skoro preslab da govori, šapnuo mi je na uvo da mu je jedino žao što umire pre nego što je vetrenjača dovršena. 'Napred, drugovi!' šapnuo je. 'Napred u ime Pobune. Živela Životinjska farma! Živeo drug Napoleon! Napoleon je uvek u pravu.' To su mu bile poslednje reči, drugovi.”

Sada se Skičalovo držanje naglo promenilo. Na trenutak je začutao, a njegove sitne okice su sumnjičavo osmotrile sve prisutne pre nego što je nastavio.

Rekao je da je čuo kako je u vreme Bokserovog odlaska kružila jedna glupa i zlobna glasina. Neke od životinja su primetile da je na kolima koja su odvezla Boksera pisalo „Klanica konja” i da su zaista brzopleto zaključile da je Bokser poslat klaničaru. Skoro je neverovatno, rekao je Skičalo, da ijedna životinja može da bude toliko glupa. Svakako, viknuo je zgroženo, uvrćući repom i poskakujući u stranu, svi oni dovoljno dobro poznaju svog voljenog Vođu, druga Napoleona? Ali objašnjenje je zaista bilo vrlo jednostavno. Kola su nekada pripadala kasapinu, a kupio ih je veterinar, koji još nije obojio stari natpis na njima. Tako je došlo da zabune.

Životinje su osetile ogromno olakšanje kada su ovo čule. A kada je Skičalo nastavio da iznosi dodatne živopisne pojedinosti o Bokserovoj samrtničkoj postelji, divljenja dostojnoj nezi koju je primao, i skupim lekovima koje je Napoleon platio i ne razmišljajući o njihovoj ceni, njihove poslednje sumnje se raspršiše i i tuga koju su osećale zbog smrti svog druga ublažena je mišlju da je bar umro srećan.

Napoleon se i sam pojavio na sastanku sledeće nedelje ujutro i održao kratak govor u Bokserovu čast. Nije bilo moguće, kako je rekao, vratiti posmrtnu ostatku njihovog neprežaljenog druga kako bi bili sahranjeni na farmi, ali on je naredio da se napravi veliki venac od lovora koji je rastao u

bašti farme i položi na Bokserov grob. A svinje su za nekoliko dana nameravale da održe memorijalni banket u Bokserovu čast. Napoleon je završio govor podsećajući ih sve na Bokserove omiljene izreke, „Radiću vrednije,” i „Drug Napoleon je uvek u pravu” izreke koje bi, rekao je, za svaku životinju bilo dobro da ih i sama usvoji.

Na dan određen za banket, iz Vilingdona su dovezli piljareva kola i svinjama je uručen veliki drveni sanduk. Te noći se čulo gromoglasno pevanje, posle čega je sledilo nešto nalik na žestoku svađu, koja se završila oko jedanaest sati strašnom lomljavom stakla. Sutradan se niko u farmerskoj kući nije ni pomerio do podneva, i pročulo se da su svinje negde došle do novca da sebi kupe još jedan sanduk viskija.

Deseto poglavlje

Godine su prolazile. Godišnja doba su se smenjivala, i kratki životi životinja su brzo prolazili zajedno sa njima. Došlo je vreme kada se niko nije sećao starih dana pre Pobune, osim Klover, Bendžamina, gavrana Mojsija i nekih svinja.

Mjuriel je uginula; kao i Zvončica, Džesi i Čepa. Džons je takođe umro preminuo je u utočištu za alkoholičare u drugom delu zemlje. Sneško je zaboravljen. Boksera su takođe svi zaboravili, osim nekoliko životinja koje su ga lično poznavale. Klover je sada bila stara i zdepasta kobila, ukočenih zglobova i slabog vida. Dostigla je godine za penziju pre dve godine, ali nijedna životinja zapravo nikada nije otišla u penziju. Odavno su prestale priče o odvajanju ugla velikog pašnjaka za ostarele životinje. Napoleon je sada bio star vepar težak od preko sto pedeset kila. Skičalo je bio toliko debeo da su mu se oči jedva videle od naslaga sala. Samo je stari Bendžamin bio skoro isti kao i uvek, samo mu je njuška bila malo osedela, a od Bokserove smrti je bio mrzovoljniji i povučeniji nego ikad pre.

Sada je na farmi bilo mnogo više životinja, mada porast njihove brojnosti nije bio tako veliki kao što se ranije očekivalo. Rodile su se mnoge životinje za koje je Pobuna bila tek nejasna tradicija, prenošena usmenim predanjem, a kupljene su neke koje pre svog dolaska ovamo nikada nisu ni čule da se pominje nešto takvo. Sada je farma imala tri konja osim Klover. Bile su to lepe životinje uspravnog držanja, orne za rad i dobri drugovi, ali veoma glupe. Nijedna od njih se nije pokazala sposobnom da savlada abecedu dalje od slova B. One su prihvatale sve što im je govoreno o Pobuni i principima animalizma, pogotovo ako im je to govorila Klover, prema kojoj su osećali poštovanje skoro kao ono koje mladi osećaju prema roditeljima, ali pitanje je da li su razumeli baš mnogo toga.

Farma je sada bolje napredovala i bila je bolje organizovana: čak je i proširena za dva polja kupljena od gospodina Pilkingtona. Vetrenjača je najzad uspešno dovršena, i farma je posedovala sopstvenu vršalicu i dizalicu

za seno, a izgrađene su i razne nove pomoćne zgrade. Vimper je sebi kupio lake jednoprežne dvokolice. Vetrenjača ipak na kraju nije korišćena za dobijanje električne energije. Upotrebljavali su je za mlevenje žita, i donosila je priličnu zaradu. Životinje su naporno radile na izgradnji još jedne vetrenjače; kada ona bude dovršena, bar se tako pričalo, u nju će biti postavljene dinamno mašine. Ali o luksuzima o kojima je Sneško nekada naučio životinje da maštaju, o štalama sa električnim osvetljenjem i toplom i hladnom vodom, i o trodnevnoj radnoj nedelji, niko više nije govorio. Napoleon je osudio takve ideje kao suprotne duhu animalizma. Najveća sreća je, po njegovim rečima, bila u tome da se vredno radi i živi umereno.

Izgledalo je da se farma bogati, ali ne i same životinje osim, naravno, svinja i pasa. Možda je tome uzrok delimično bilo to što je svinja i pasa bilo toliko mnogo. Nije da ta stvorenja nisu radila, na sebi svojstven način. Poslu nadgledanja i organizovanja farme, kako je Skičalo neumorno objašnjavao, nikad nije bilo kraja. Najveći deo ovog posla je bio takve vrste da su druge životinje bile previše glupe da ga razumeju. Na primer, Skičalo im je rekao da svinje svakog dana moraju da izgube mnogo vremena na tajanstvene stvari zvane „dosijei,” „izveštaji,” „zapisnici” i „memorandumi.” To su bili veliki listovi papira koje je trebalo pažljivo ispisivati, a čim bi bili ispisani do kraja, spaljivani su u peći. Ovo je bilo od najveće važnosti za dobrobit farme, rekao je Skičalo. No ipak, ni svinje ni psi nisu proizvodili nikakvu hranu sopstvenim radom; a njih je bilo veoma mnogo, i uvek su imali dobar apetit.

Što se ostalih životinja tiče, njihov život je bio, koliko su znale, isti kao i uvek. One su uglavnom bile gladne, spavale su na slami, pile iz pojilišta, rintale su u poljima; u zimu ih je mučila hladnoća, a u leto muve. Ponekad su one starije među njima pretresale svoje nejasne uspomene, pokušavajući da zakluče da li je stanje u ranim danima Pobune, neposredno posle Džonsovog progona, bilo bolje ili gore nego sad. Nisu mogle da se sete. Nije bilo ničega sa čim bi mogle da uporede svoj sadašnji život: nisu mogle da se oslone ni na šta drugo osim na Skičalove statistike, koje su neizostavno pokazivale kako sve stalno ide samo na bolje. Životinje su smatrale ovaj problem nerešivim; u svakom slučaju, sada nisu imale mnogo vremena za ovakva razmišljanja. Samo je stari Bendžamin tvrdio da se seća svake pojedinosti u svom dugom životu i da zna da stvari nikada nisu bile, niti ikada mogu da budu mnogo bolje ili mnogo gore glad, teškoće i razočaranja bili su, po njegovim rečima, nepromenljivi zakon života.

Ipak, životinje nikada nisu prestajale da se nadaju. Štaviše, nikada nisu ni na trenutak gubile osećaj povlašćenosti i časti što pripadaju Životinjskoj

farmi. To je i dalje bila jedina farma u čitavoj oblasti u čitavoj Engleskoj! koja je bila u vlasništvu životinja i kojom su one same upravljale. Nijedna od njih, čak ni one najmlađe, pa ni one tek pristigle, nikada nisu prestale tome da se čude. A kada bi čule kako puca puška i videle kako se na jarbolu vijori zelena zastava, srca su im bujala od neuništivog ponosa, i razgovor je uvek skretao na stara junačka vremena, proterivanje Džonsa, ispisivanje Sedam zapovesti i velike bitke u kojim su ljudski osvajači bili poraženi. Nisu se odrekle nijednog od starih snova. Još su verovala u životinjsku republiku koju je stari Major predskazao, i u čije vreme zelenim poljima Engleske neće gaziti ljudska noga. Jednog dana će se to ostvariti: možda ne uskoro, možda čak ni za njihovog života, ali će se ipak ostvariti. Ponegde se i melodija Životinja Engleske pevušila u tajnosti; u svakom slučaju, ona je bila činjenica koju je svaka životinja na farmi znala, iako se nijedna nije usuđivala da je glasno zapeva. Možda im je život bio težak a njihove nade neispunjene; ali one su bile svesne da nisu poput ostalih životinja. Ako bi počele da gladuju, to nije bilo zbog toga što su hranile tiranska ljudska stvorenja; ako su naporno radile, bar su radile za sebe same. Nijedno stvorenje među njima nije se kretalo na dve noge. Nijedno stvorenje nije oslovljavalo drugo stvorenje sa „gospodaru”. Sve životinje su bile jednake.

Jednog dana, u rano leto, Skičalo je naredio ovcima da ga prate, i poveo ih na komad zapuštenog zemljišta na drugom kraju farme, zarastao u mlade breze. Ovce su tamo provele ceo dan brsteći lišće pod Skičalovim nadzorom. Uveče se on sam vratio u farmersku u kuću ali je, pošto je bilo toplo vreme, rekao ovcima da ostanu tu gde su. Završilo se tako što su tu ostale celu nedelju, i za to vreme ih druge životinje uopšte nisu videle. Skičalo je veći deo dana provodio sa njima. On ih je, kako je rekao, učio da pevaju novu pesmu, za šta je bila potrebna osama.

Baš posle povratka ovaca, jedne prijatne večeri, dok su ostale životinje završavale svoj posao i vraćale se do objekata na farmi, iz dvorišta se začulo užasno rzanje konja. Životinje su uplašeno zastale tu gde su se zatekle. Bio je to glas Klover. Ponovo se čula, i sve životinje su se dale u galop i utrčale u dvorište. Tada su videle ono što je i Klover videla.

Bila je to svinja koja je hodala na zadnjim nogama.

Da, bio je to Skičalo. Pomalo nezgrapno, kao da nije sasvim navikao da održava svoju znatnu težinu u tom položaju, ali savršeno uravnoteženo, šetkao se po dvorištu. Sledećeg trenutka na vrata farmerske kuće izađe duga povorka svinja, i sve su hodale na zadnjim nogama. Neke su to radile bolje od ostalih, jedna ili dve su čak nestabilno posrtale kao da bi im prijalo da se

oslonu na štap, ali svaka od njih je uspešno obišla krug oko dvorišta. I najzad se začuo strašan lavež pasa i prodorno kukurikanje crnog petlića, i napolje izađe sam Napoleon, veličanstveno uspravan, nadmeno gledajući oko sebe, dok su psi poskakivali oko njega.

Prednjim papkom je držao bič.

Nastala je grobna tišina. Zapanjene, prestravljene, zbijene jedna uz drugu, životinje su gledale kako dugačka povorka svinja maršira po dvorištu. Bilo je to kao da se svet okrenuo naopačke. Zatim usledi trenutak kada je početni šok savladan i kada su, uprkos svemu uprkos svom strahu od pasa, i navici, stečenoj tokom dugog niza godina, da se nikada ne žale, nikada ne prigovaraju, šta god se dešavalo životinje mogle da izgovore poneku reč protesta. Ali baš u tom trenutku, kao na neki znak, sve ovce počеше zaglušujuće da bleje:

„Četiri noge dobre, *dve noge bolje!* Četiri noge dobre, *dve noge bolje!* Četiri noge dobre, *dve noge bolje!* ”

Nastavile su tako pet minuta bez zaustavljanja. A kada su se ovce utišale, prilika da se uputi ikakav prigovor beše prošla, pošto su svinje odmarširale nazad u farmersku kuću.

Bendžamin oseti kako ga neko njuškom gura u rame. Osvrnuo se i video daje to Klover. Oči su joj bile mutnije nego ikad. Ništa ne govoreći, ona ga blago povuče za grivu i povede ga iza velike štale, gde je bilo ispisano Sedam zapovesti. Minut ili dva, njih dvoje su samo zurili u trošni zid na kojem su bila ispisana bela slova.

„Vid mi slabi,” reče ona najzad. „Čak i kada sam bila mlada, nisam mogla da pročitam šta je ovde napisano. Ali čini mi se da taj zid izgleda drugačije. Da li su Sedam zapovesti iste kao što su bile, Bendžamine?”

Bar tog puta Bendžamin pristade da prekrši svoje pravilo, i pročitaj joj šta je pisalo na zidu. Sada tu nije bilo ničega osim jedne Zapovesti. Ona je glasila:

**SVE ŽIVOTINJE SU JEDNAKE.
ALI NEKE ŽIVOTINJE SU JEDNAKE VIŠE OD DRUGIH.**

Posle toga nije izgledalo čudno što su sutradan sve svinje koje su nadzirale rad na farmi u papcima držale bičeve. Nije izgledalo čudno ni saznanje da su svinje sebi kupile radio stanicu, ugovorile uvođenje

telefonske linije, i pretplatile se na novine „Džon Bul“, „Titbits“ i „Dejli Miror.“ Nije izgledalo čudno kad je Napoleon viđen kako šeta po vrtu ispred farmerske kuće sa lulom u zubima ne, nije bilo čudno čak ni kada su svinje izvadile odeću gospodina Džonsa iz ormara i obukle je, pri čemu se sam Napoleon pojavio u crnom kaputu, kratkim lovačkim pantalonama i kožnim nazuvcima, dok se njegova omiljena krmača pojavila u izbledejoj svilenjoj haljini koju je gospođa Džons nosila nedeljom.

Jednog poslepodneva nedelju dana kasnije, na farmu je stiglo više dvokolica. Pozvani su predstavnici okolnih farmera da izvrše obilazak imanja. Proveli su ih po čitavoj farmi, i oni izraziše veliko divljenje prema svemu što su videli, a naročito vetrenjači. Životinje su plevile korov na polju repe. Radile su marljivo, jedva podižući pogled sa zemlje, i ne znajući da li da se više plaše svinja ili ljudskih posetilaca.

Te večeri se iz farmerske kuće orio glasan smeh i pesma. I odjednom, na taj zvuk izmešanih glasova, životinje osetiše radoznanost. Šta je moglo da se dešava unutra, sada kad su se po prvi put životinje i ljudska bića susreli kao jedni drugima ravni? Što je moguće tiše, počele su da se prikrajaju vrtu ispred kuće.

Ispred kapije su zastale, skoro previše uplašene da nastave, ali Klover ih povede dalje. Na vrhovima prstiju prišle su kući, i one koje su bile dovoljno visoke, proviriše kroz prozor trpezarije. Unutra je, oko dugačkog stola, sedelo pet-šest farmera i isto toliko uglednih svinja, dok je sam Napoleon zauzeo počasno mesto na čelu stola. Svinje su izgledale kao da im je sasvim udobno da sede u stolicama. Čitavo društvo je uživalo u kartanju ali na trenutak svi zastadoše, očigledno da ispiju zdravicu. Dodavali su jedni drugima veliki bokal iz kog su dopunjavali svoje čaše pivom. Niko nije primetio glave začuđenih životinja koje su zurile kroz prozor.

Gospodin Pilkington iz Lisičije šume ustade sa kriglom u ruci. Za koji trenutak, reče on, zamoliće čitavo društvo koje se ovde okupilo da nazdravi. Ali pre nego što to uradi, oseća da mu je dužnost da kaže nekoliko reči.

Za njega je veliko zadovoljstvo, kako je rekao a siguran je da isto važi i za sve prisutne što oseća da je dugi period nepoverenja i nerazumevanja sada završen. Postojalo je vreme mada on, niti bilo ko od prisutnih, nije delio takve stavove ali postojalo je vreme kada su poštovane vlasnike Životinjske farme njihovi susedi ljudi posmatrali, neće reći sa neprijateljstvom, ali možda sa izvesnom merom zabrinutosti. Bilo je nemilih događaja, kružile su pogrešne pretpostavke. Postojalo je osećanje da je farma kojoj su vlasnici i upravitelji svinje nekako nenormalna pojava, i da ona može imati

uznemirujući učinak na svoju okolinu. Previše je bilo farmera koji su uzimali zdravo za gotovo, bez odgovarajuće provere, da će na takvoj farmi prevladati duh samovolje i nediscipline. Oni su strepeli zbog uticaja takve situacije na njihove životinje, ili čak na radnike. Ali sve takve sumnje su sada raspršene. Danas su on i njegovi prijatelji posetili Životinjsku farmu i pregledali svaki njen pedalj sopstvenim očima, i šta su otkrili? Ne samo najsavremenije metode poslovanja, nego i disciplinu i poredak koji bi trebalo da posluže za primer svim farmerima. On veruje da je u pravu kada kaže da niže životinje na Životinjskoj farmi više rade a dobijaju manje hrane nego bilo koje druge u ovoj oblasti. Zapravo, on i njegove kolege koje su danas ovde sa njim, primetili su mnoge metode koje i sami nameravaju da odmah uvedu na svojim farmama.

On će završiti svoje izlaganje, rekao je, još jednom naglašavajući prijateljska osećanja koja postoje, i treba da postoje, između Životinjske farme i njenih suseda. Između svinja i ljudi uopšte nema, i ne treba da bude, nikakvog sukoba interesa. Njihovi napori i teškoće na koje nailaze su istovetni. Zar problem rada nije svuda isti? Videlo se da je gospodin Pilkington nameravao da sada društvu uputi neku pažljivo spremljenu dosetku, ali trenutno je bio previše zabavljen da bi uspeo da je izgovori. Posle dužeg iskašljavanja, tokom kog su mu podvaljci pomodreli kao da se guši, nekako je uspeo da je prevali preko usana: „Ako vi imate niže životinje sa kojim morate da se nosite, mi imamo naše niže klase!” Na ovu doskočicu svi za stolom prasnuše u smeh, a gospodin Pilkington ponovo čestita svinjama na malim obrocima, dugom radnom vremenu, i krajnjoj bezobzirnosti prema životinjama, koju je primetio na Životinjskoj farmi.

A sada, rekao je na kraju, on će zatražiti od čitavog društva da ustane i da svima čaše budu pune. „Gospodo,” rekao je gospodin Pilkington, „gospodo, ja vam nazdravljam: za napredak Životinjske farme!”

Začulo se poletno klicanje i lupanje nogama. Napoleon je bio toliko polaskan daje ustao sa svog mesta i obišao čitav sto da se kucne sa gospodinom Pilkingtonom pre nego što ispije svoju kriglu. Kada je klicanje zamrlo, Napoleon, koji je ostao da stoji, saopšti da i on ima nekoliko reči da kaže.

Kao i svi Napoleonovi govori, i ovaj je bio kratak i usmeren pravo na suštinu stvari. On je takođe, kako je rekao, srećan što je period nesporazuma okončan. Dugo su kružile glasine koje je, imao je razloga da misli, širio neki zlobni neprijatelj da ima nečeg subverzivnog, pa čak i revolucionarnog u životnim stavovima njega i njegovih prijatelja. Njima je pripisivan pokušaj da

podstaknu pobunu među životinjama na okolnim farmama. Ništa nije moglo da bude dalje od istine! Njihova jedina želja oduvek je bila da žive u miru i normalnim poslovnim odnosima sa svojim susedima. Dodao je da je ova farma, kojom ima čast da upravlja, prava zadruga. Deonice koje poseduje su u zajedničkom vlasništvu svinja.

On ne veruje, rekao je, da je preostala bilo koja od starih sumnji, ali u zadnje vreme su unete izvesne promene u svakidašnjem poslovanju farme, koje bi trebalo da još više uliju poverenje. Do sada su životinje na farmi imale prilično glupav običaj da se jedna drugoj obraćaju sa „druže.” Sa tim se mora prekinuti. Takođe je postojao vrlo čudan običaj, nepoznatog porekla, da se svake nedelje ujutro maršira pored veprove lobanje zakucane na stub u dvorištu. Sa tim će se takođe prestati, a lobanja je već pokopana. Njegovi posetoci su možda primetili zelenu zastavu koja se vijori sa jarbola. Verovatno su opazili da su kopito i rog kojim je prethodno bila obeležena, sada uklonjeni. Od sada će to da bude obična zelena zastava bez simbola.

Rekao je još i da ima samo jednu kritiku na izvanredan i dobrosusedski govor gospodina Pilkingtona. Gospodin Pilkington je sve vreme govorio o „Životinjskoj farmi.” On naravno nije znao jer on, Napoleon, to sada prvi put objavljuje da je ime Životinjska farma ukinuto. Od sada će farma biti poznata kao „Veleposednička farma” što je, uveren je, njeno ispravno i prvobitno ime.

„Gospodo,” zaključio je Napoleon, „nazdraviću vam istom zdravicom kao i maločas, ali u malo izmenjenom obliku. Napunite čaše do vrha. Gospodo, evo moje zdravice: za napredak Veleposedničke farme!”

Čulo se isto srdačno klicanje kao i pre, i krigle su ispijene do dna. Ali dok su životinje spolja posmatrale ovaj prizor, izgledalo im je da se dešava nešto čudno.

Šta se to promenilo na njuškama svinja? Kloverine stare i mutne oči prelazile su sa jedne njuške na drugu. Ispod neke je bilo pet podvaljaka, ispod neke četiri, a ispod neke tri. Ali šta se to na njima naizgled preoblikovalo i menjalo? Zatim se pljesak završi, društvo uze karte i nastavi sa igrom koju je privremeno prekinulo, a životinje se tiho odšunjaše.

Ali nisu se udaljile ni dvadeset metara kad se naglo zaustaviše. Iz kuće su dopirali bučni glasovi. One pojuriše nazad i ponovo proviriše kroz prozore. Da, u toku je bila žestoka svađa. Bilo je vikanja, lupanja po stolu, oštarih sumnjičavih pogleda, gnevnog poricanja optužbi. Izgleda da je uzrok nevolje bilo to što su i Napoleon i gospodin Pilkington istovremeno odigrali pikovim asom.

Čulo se dvanaest besnih glasova, i svi su ličili jedan na drugi. Sada više nije bilo sumnje šta se dogodilo sa njuškama svinja. Životinje su spolja gledale u svinju pa u čoveka, u čoveka pa u svinju, u svinju pa u čoveka; ali već ih je bilo nemoguće razlikovati.

Pogovor

„Životinjska farma” je remek delo kome su protekle decenije samo dodatno pojačale oštrinu i aktuelnost, budući da nestanak fašizma i komunizam nimalo nisu ublažili strahove savremenog čoveka od totalitarizma i beskrupuloznosti političara, uvijene u slatkorečive fraze o zajedničkom dobru i teretu koji vođe nose na svojim plećima. Ova književna bomba upakovana u formu basne i dalje raznosi uspavane mozgove podjednako na političkoj levici i desnici, istovremeno pogađajući pravo u centar i dižući ga pravo u vazduh. Životno iskustvo i izoštren socijalni osećaj velemajstora pisane reči Orvela u ovoj sažetoj formi dolaze do izražaja ništa manje nego u možda još slavnijoj „1984” i ispunjavaju čitaoca jezom koju ni sva humoreskna raskoš piščevog jezika ne može da ublaži. „Farma” je jedno od onih dragocenih i retkih dela koje nude uživanje na istoj ravni sa nelagodnom i ne samo da obrazuju čitaoca dovodeći u pitanje celokupno njegovo obrazovanje, nego ga i navode na delanje dovodeći u pitanje celokupno njegovo dotadašnje delovanje. Verovatno smo svi na stotine puta čitali oveštale reklamne fraze na koricama hit knjiga, banalnosti u stilu „posle ove knjige život vam više nikada neće biti isti” ali vi u rukama upravo držite magični predmet za koji ovakva izjava istinski važi: predmet čije je čudo upravo u tome što banalnost pretvara u magiju i svojom magijom briše banalnost naše egzistencije. Ako bi se u dve reči mogla izraziti sva velika razočarenja i propala nadanja 20. i ranog 21. veka, te dve reči bi glasile „Životinjska farma.”

Mirko Bižić

O autoru

Džordž Orvel, rođen je pod imenom Erik Artur Bler 25. juna 1903. u selu Motihari blizu indijsko-nepalske granice. Otac mu je bio vojno lice, a majka ćerka neuspešnog trgovca. Sa godinu dana sa majkom se seli u London i oca viđa tek 1907. Erik je bio srednje i jedino muško dete u porodici. Sa šest godina krenuo je u anglikansku parohijsku školu. Kao odličan učenik dobio je stipendiju za dve najprestižnije škole u Engleskoj, Velington i Iton. Prvi semestar proveo je u Velingtonu, a posle se prebacio na Iton koji je završio 1921. Pošto ga je književnost interesovala mnogo više od nauke, morao je da prekine dalje obrazovanje jer nije dobio stipendiju za univerzitet. Stupa u imperijalnu policiju i služi u Burmi pet godina. Svoje razočaranje imperijalnim sistemom opisuje u romanu „Burmanski dani” i dve priče „Ubijanje slona” i „Vešanje”. Godine 1927. vraća se u Englesku i posvećuje se pisanju. U to vreme sebe proglašava anarhistom i levičarem. U proleće 1928. seli se u Pariz gde pokušava da radi kao honorarni pisac. Međutim, ne uspeva u tome i izdržava se radeći kao perač sudova u hotelima i restoranima. Bolestan i bez para, vraća se u London i ta iskustva prikazuje u delu „Niko i ništa u Parizu i Londonu” i delimično u romanu „Samo nek aspidistre lete”. U to vreme uzima pseudonim Džordž Orvel, i nikada ne objašnjava razlog ovog koraka. Tokom 1932. postaje učitelj u privatnoj školi, a 1936. otvara seosku prodavnicu u Velingtonu i ženi Elion O’Šonesi. Od izdavačke kuće *Left bookclub* dobija zadatak da istraži kako živi engleska sirotinja i on to opisuje u eseju „Put za dok Vigan”. Krajem 1936. odlazi u Španiju da piše o građanskom ratu. Pridružio se komunističkoj miliciji, borio se na frontovima u Aragonu i Teruelu i tamo dobio čin potporučnika. U borbama je ranjen u grkljan i to je trajno uticalo na njegov glas. Pošto se razočarao u špansku revoluciju upada u sukob sa režimom i beži iz Španije 1938. u Maroko, gde oboleva od tuberkuloze. Na početku Drugog svetskog rata Orvel se dobrovoljno prijavljuje, ali ga odbijaju kao nesposobnog. Umesto toga postaje novinar, i kasnije šef indijskog servisa BBC-ja. Izveštavao je do kraja rata sa raznih krajeva sveta. Godine 1944. usvaja sina Ričarda, a u to vreme

završava roman „Životinjska farma” kojim po prvi put u karijeri stiže svetsku popularnost. Kako je sam izjavio: „U Životinjskoj farmi sam po prvi put spojio literarni i politički cilj”. Godine 1946. umire mu supruga tokom operacije. Piše nekoliko eseja od kojih je najznačajniji „Politika i engleski jezik”. Seli se na ostrvo Juru na škotskoj obali i tamo piše roman „1984” koji mnogi smatraju jednim od najvećih dela antiutopije. Klima na ostrvu šteti trajno njegovom zdravlju. Ponovo se ženi, ovoga puta Sonjom Bromvel, međutim ne uživa u braku dovoljno dugo. Džordž Orvel umire 21. januara 1950. Sahranjen je u crkvi Svih svetih u Satou u Oksfordširu. Orvela smatraju jednim od najvećih engleskih pisaca i esejista dvadesetog veka.

Niko i ništa u Parizu i Londonu (1933)

Burmanski dani (1934)

Sveštenikova kći (1935)

Samo nek aspidistre lete (1936)

Put za dok Vigan (1937)

Kataloniji u čast (1938)

U borbi za vazduh (1939)

Životinjska farma (1945)

1984 (1949)

Džordž Orvel
ŽIVOTINJSKA FARMA
Izdavač
OTVORENA KNJIGA
Za izdavača Petar Nikolić
Prevod Mirko Bižić
Lektura i korektura Mirjana Radmilović
Likovna obrada korica Dejan Nikolić
Plasman
060/3298-113
Štampa
OTVORENA KNJIGA Beograd
Tiraž
1000 primeraka